
ARDAHAN'IN TARIM VE HAYVANCILIK ALANINDA UNUTULMA SÜRECİNE GİRMİŞ VE KULLANIM ALANI DARALMIŞ SÖZ VARLIKLARI¹

AGRICULTURE AND STOCKBREEDING VOCABULARY OF ARDAHAN
SINKING INTO OBLIVION AND WITH LIMITED AREA OF USE

Erhan AKSAKAL*

Öz

Toplumların kimliklerini belirleyen en güçlü öge geçmişten geleceğe taşınan kültür birikimleridir. Kültür varlıkları her türlü yozlaşmaya ve asimilasyonlara karşı bir zırh gibi toplumların benliklerini koruyarak hayata tutunmalarını sağlar. Özellikle dil bu konuda en temel değerdir. Dil unsurlarının unutulması yeni nesillerin geçmişlerine yabancılaşarak kendilerinden olmayan gündemdeki popüler öğelere adapte olmalarının önünü açar. Bu sürecin bugün Ardahan'da da bariz bir şekilde yaşandığı gözlenmektedir. Özellikle tarım ve hayvancılık bir geçmişten gelen nüfusun bu alanla ilgili çok önemli birikimleri vardır. Son yıllarda bu birikimlerin çağın hızlı değişimleri karşısında önemini yitirmesi ve yıldan yıla unutulmaya terk edilmesi il nüfusunun bu alanda geçmişiyle bağlarının gittikçe azalmasına neden olmaktadır. Bu olumsuz gidişatı önlemenin en önemli yöntemlerinden biri de unutulmaya yüz tutmuş dil varlıklarını kayıt altına alıp onların çeşitli eserlerle ve araçlarla toplumun gündeminde kalmasını sağlamaktır.

Makalede bu ihtiyacı karşılamak için "Ardahan'ın Tarım ve Hayvancılık Alanında Unutulma Sürecine Girmiş ve Kullanım Alanı Daralmış Söz Varlıkları"nın tespiti yapıldı. Bu sözcüklerin il genelinde taşıdıkları anlam özellikleri açıklandı. Ayrıca sözcüklerin etimolojik incelemeleri yapıldı, ağız bakımından telaffuz biçimleri ve il genelindeki kullanım yaygınlıkları belirtildi.

Anahtar Sözcükler: Ardahan, Hayvancılık, Tarım, Söz.

* Fak. Sek., Ardahan Üniversitesi, Ardahan İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi.

E-mail: erhanaksakal@ardahan.edu.tr

1- Bu çalışma yazarın Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde tamamladığı "Ardahan'ın tarım ve hayvancılıkla ilgili söz varlığı" başlıklı tezden üretilmiştir.

Abstract

The strongest element that determines the identity of the societies is cultural accumulation carried from the past to the future. Cultural properties enable societies to protect their identity and to hold on to life acting just like a shield against any kind of degeneration and assimilation. Language is particularly the most fundamental value in this respect. To forget linguistic components lead to the fact that new generations will become alien to their past and will adapt to popular elements which actually do not belong to them. It can be observed that this process is obviously taking place in Ardahan, as well. The population that has been dealing with agriculture and livestock for a long time has significant accumulation in that related area. The fact that this accumulation has lost its importance in the face of the rapid changes of the age and it has been left to be forgotten weakens the bonds of the province population with their past in that area. One of the most important ways to prevent such a process is to record the linguistic properties that are about to be forgotten and to make them remain in the society's agenda through various works and means.

In order to meet that need in this article, “the lexical items that are about to be forgotten and that have constricted areas of usage in the area of agriculture and livestock in Ardahan” have been determined. Semantic properties of these lexical items in the province have been explained. In addition, these words have been examined etymologically, and the way they are pronounced and the prevalence of their usage have been determined.

Keywords: Ardahan, Livestock, Agriculture, Vocabulary items.

Giriş

Ardahan'ın doğal koşulları mera hayvancılığına ve buna bağlı yürütülmesi gereken tarım faaliyetlerine müsait olması ve bölgesel imkanların da zorunlu kıldığı birtakım etkenlere bağlı olarak il genelinde bu koşullara uygun bir yaşam biçimi geliştirilmiştir. İl nüfusunun büyük çoğunluğu çok eski dönemlerden bugüne kadar mera alanlarına dağınık biçimde kurulan köy ve kasabalarda hayvan yetiştirip tarım işleriyle uğraşarak geçimlerini sürdürmüşlerdir.

Merada hayvan gütmek, ilkel yöntemlerle toprağı sürüp hasat yapmak zor ve çileli bir iş olduğundan bu tür faaliyetler ancak bol nüfuslu aile fertlerinin katılımı ve komşular arasında kurulan dayanışmayla yürütülebilir. Bölgedeki aile yapısı bu zorunluluğa bağlı olarak genel itibarıyla kalabalık nüfuslu aileler şeklinde kurulmuş, işbirliğini sağlamak için de akrabalık ve komşuluk ilişkileri sıkı bağlarla örülmüştür. Bundan dolayı ailede eli iş tutan çocuğundan yaşlısına, kadınından erkeğine herkes bir şekilde bu faaliyetlerin yürütülmesinde görev üstlenmiş, daha fazla güç ve yardımlaşma isteyen işler ise komşularla sağlanan işbirliğiyle halledilmiştir. Geçim için gerekli olan yiyecek, giyecek ve yakacak başta olmak üzere yaşam döngüsünü sağlayan ihtiyaçların çoğu tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden karşılanmıştır.

Yaklaşık doksanlı yıllara kadar il genelinde eski yöntemlerle yürütülen tarım faaliyetleri ile buna bağlı oluşturulan yaşam tarzı bütün doğallığıyla sürdürülürken özellikle çağımızın sunduğu teknolojik ve ekonomik imkanlar bu alanda büyük değişim ve dönüşümler yaşanmasına neden olmuştur. Makineye dayalı tarım yapma yaygınlaşınca eski tarım aletleri ve yöntemleri de git gide işlevlerini kaybetmiştir. Artık tüm ailenin mevsim boyu yapabileceği işi birkaç kişi makinelerle çok daha kısa bir zaman diliminde rahatlıkla yapar olmuştur. Hayvancılık da buna paralel olarak son yıllarda bölgeye has özelliklerini yitirmekte, çağın gereklerine uygun yeni bir anlayışla yürütülme yolunda hızla ilerlemektedir. Tüm bu değişimlere ek olarak ülkemizde yaşanan hızlı kentleşme ve şehirlerdeki albenili yaşam bölge insanını da etkisi altına almıştır. Geleneksel değerlerle sürdürülen yaşam biçimi git gide terk edilmekte, yerini çağın popüler öğelerine bırakmaktadır. Fabrikasyon ürünlerle gerçekleşen hazır üretime dayalı yaşam anlayışı köylere kadar yaygınlaşmıştır. Bu değişimler yörede derleme yaparken ata yadigarı değerlerle hayatlarını sürdürögelmiş yaşlı insanların serzenişlerinde özetle şöyle dile getirilmiştir:

“Artık ne cılğayla tarla süren var, ne öküz arabası ve furğunla sap çeken ne de gemle harman yapan. Cılğa, öküz araba, furğun, gem park ve bahçelerde nostalji olarak sergilenmekte ya da kırılarak yakacak olarak kullanılmakta. Yerlerini pulluklar, traktörler ve patozlar aldı. Tırpan, yaba, tırmık, kalbur, şedire de nostaljiye karışmak üzere. Tahılı çayda yıkayıp değirmende öğütme, dibekte dövüp el değirmeninde kırma mazi oldu. Bugün değirmenler virane olmuş, dibek taşlarının etrafını ot basmış. Koyun ve sığır sürüleri yamaçlarda seyrek görünür oldu. Yeni nesil koyunu, ineği, mandayı, atı, eşeği sadece tür olarak tanıyor. Şişek, mozik, godik, kirik, hodik onlar için yabancı sözcüklerden farksız. Yayla damları ve ağılların çoğu virane olmuş. Dana çatılayıp inek sağan, çuma pişirip tuluk tepen, yayık yayıp sarı yağ yapan nesil tükenme noktasında. Golop ve külek yerini naylon ve alüminyum kaplara bıraktı. Hazır alım yüzünden yün eğirip, halı ve cecim dokuma, keçe döğme külfetine kimse yanaşmadığı için yün tarağı, teşi ve hanadan eser kalmadı. Köylere kadar gelen kaloriferli betonarme evler basmayı, kalağı, tezek ve fişkiyi değersiz kıldı.”

Ardahan’ın Türkçe Dil Varlığını Biçimlendiren Etnik Unsurları

Ardahan’ın nüfusu arı bir Türk boyuna mensup topluluktan meydana gelmez. Yerliler, Türkmenler ve Terekemeler diye isimlendirilen farklı soydaş topluluklardan oluşur. Her bir topluluk farklı dönemlerde bölgeye gelmiş ve ilin belli kesimlerine yerleşmişlerdir. Yoğun olarak buldukları yerlerde toplumsal yapılarına dair dil ve kültürel öğelerini yaşatarak bugüne kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Bu etnik unsurları kısaca tanımak il bağlamında konuşulan Türk dilinin ana kaynaklarının anlaşılır olmasına katkı sunacaktır.

Yerliler: Ardahan’da anadili Türkçe olan toplulukların başında bölgede

“Yerli” diye isimlendirilen Türk nüfus gelir. Yerliler ilin en eski ve kalabalık nüfusunu oluştururlar. Diğer Türk topluluklarına göre il içinde daha dağınık vaziyette yaşarlar. “Yerli” tabiri bu nüfusun tarihi bağlarını gösteren bir kavim ismi değildir. Kendilerine yaşadıkları yerin asıl sahipleri olduklarını belirtme maksadıyla sonradan ad olarak verilmiştir.

Yerliler köken itibariyle sade bir Türk kavminden oluşmazlar. Bu nüfusun biçimlenmesi MÖ 7.yy’da Kafkaslar üzerinden bölgeye gelen Kimmerler ve İskitler’e kadar uzar (Konukçu, 1999, s. 53). Ardından Bulgar, Hunlar, Hazar ve Sabir Türklerinin yerleşmesiyle bu süreç devam etmiştir. Ardahan’daki Yerli nüfusun biçimlenmesine en büyük katkıyı 11. ve 12. yüzyıllarda büyük kitleler halinde gerçekleşen Oğuz ve Kıpçak göçleri yapmıştır (Konukçu, 1999, s. 55). Özellikle Kıpçaklar hakim oldukları bu yerlerde örgütlü yapılarının ve baskın nüfus yoğunluklarının etkisiyle Oğuzlar başta olmak üzere bu yerlerde kalmış diğer toplulukları asırlar içinde dönüştürerek Kıpçak ağırlıklı yerli nüfusun bugünkü yapısını oluşturmuşlardır (Ercilasun, 2002, s. 33). Yerli kesim kendilerine has ağız özellikleri olan bir Türkçeyle konuşurlar. Yerli ağzının en belirgin özelliği gırtlaktan çıkarılan sert **ķ** (ق), **ħ** (ح) ünsüzlerinin kullanılmasıdır. “**k**”, “**h**” ünsüzlerinden önce veya sonra kalın ünlü gelirse bu ünsüzler gırtlaktan çıkarılarak sert bir şekilde söylenir. (kaz < **ķ**az, harman < **ħ**arman). Kelime sonundaki ses “**k**” ünsüzüyle biter ve kendinden önceki ses kalın olursa **k** > **ħ** değişikliği yaşanır. (findı**k** / findı**ħ**, tuluk / tulu**ħ**). Ayrıca yerli ağzının bir başka özelliği de sözcük sonundaki dar ünlülerin genel olarak “**i**” ünsüzüyle söylenmesidir. (kapı > **ķ**apı, kuzu > **ķ**uzı).

Makaledeki sözcükler Yerli ağzına göre dizin yapılmış, farklı ağızlarda söylenen şekilleri ise bu sözcüklerden sonra köşeli parantezle gösterilmiştir.

Türkmenler: Hanak ile Damal arasında yer alan yerleşim yerlerinde yoğun olarak yaşarlar. Oğuz boylarına mensupturlar. Türkmenler Orta Asya’dan Horasan bölgesine, oradan da Anadolu’ya göçen Oğuz boylarından oldukları için “Oğuz” yerine “Türkmen” diye isimlendirilmişlerdir (Erdoğan ve Demir, 2011, s. 191-192). Alevi-Bektaşî inançlı olmaları nedeniyle “Türkmen” tabiri ildeki Sünnî nüfus arasında etnik kimlikten çok Alevî - Bektaşî inançlı topluluğu çağrıştırır. Kahramanmaraş dolaylarından kademe kademe Doğu Anadolu’ya, oradan da Hanak’ın kuzeybatı kesiminden başlayıp Ilgar dağı eteklerine kadar uzanan bölgeye yerleşmişlerdir (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, 2013). Etnik kimliklerine has ağız özellikleri olan bir Türkçeyle konuşurlar. Kullandıkları dil İstanbul Türkçesine yakındır. Yerlilerin dillerinde görülen kelime sonundaki dar ünlüleri “**i**” ünlüsüyle söyleyiş biçimi Türkmenlerin dilinde görülmez. Fakat gırtlaktan çıkarılan “**ķ**”, “**ħ**” seslerinin kullanım biçimi bunlarda da çoğunlukla kullanılmaktadır.

Terekemeler: Ardahan’da ana dili Türkçe olan etnik topluluklardan önemli bir kısmını Terekemeler oluşturur. Çıldır merkez ve köylerinde yoğun olarak yaşarlar.

Terekemelere “Karapapaklar” tabiri de kullanılır (Bala, 1967, ss. 330-331). Her iki tabir de Türklere ait bir kavim isimi olmayıp bu topluluğa sonradan verilen isimlendirmelerdir. Terekemelerin etnik kimlikleri konusunda da değişik tespitler söz konusudur. En yaygın kanaat Kıpçak ve Oğuz boylarının karışımından doğmuş yeni bir Türk topluluğu olduğu yönündedir (Ercilasun, 1992, s. 41). Orta Asya’dan Borçalı ve Kazan bölgesine gelmişlerdir. 19. Yüzyılda Ruslar Güney Kafkasya’ya inerek Borçalı ve Kazak bölgelerini işgal edince 1828 yılındaki Türkmençay Antlaşması sonucu önce Ahıska’ya, daha sonra buranın da kaybedilmesiyle Çıldır ve köylerine göçmüşlerdir (Özkan, 1997, s. 1).

Terekemelerin ağız özellikleri de kendine has birtakım hususiyetler taşımaktadır. Yerli kesimin ağız özelliğinde görülen kelime sonundaki dar ünlüleri “i” ünlüsüyle söyleyiş biçimi ile gırtlaktan çıkarılan “k”, “h” ünsüzlerinin kullanımı Terekemelerin dilinde de görülür. Bunların dışında Yerli kesimin kullanımından farklı olan Terekeme ağzına has birtakım ünsüz değişimleri de vardır: **b** > **v** (araba / arava), **b** > **p** (bulul / pulul), **v** > **y** (çuval / çuyal), **b** > **y** (baga / beye), **k** > **h** (seklem / sehlem), **g** > **y** (gögüş / göyüş). Terekeme ağzının en belirgin özelliği kelime içinde ve sonunda bulunan “p” ünsüzünün yerine “f” ünsüzünün getirilmesiyle kendinden önce ince ünlü gelen “k” ünsüzünün yerine “h” ünsüzünün veya “yh” ünsüzlerinin birlikte kullanılmasıdır. (golop/ golof, binek / bineh, merək / mereyh, pörnek / pörneyh).

İl nüfusunun diğer kısmını ana dili Kürtçe olan Kürt kökenli topluluklar oluşturur. Ardahan’da yaşayan Kürtler Türkçeyi genel itibariyle Yerli Türklerden öğrendikleri için konuştukları Türkçe yerlilerin diliyle büyük oranda benzerlik gösterir. Kullandıkları Türkçeye ister istemez Kürtçeden eklemeler de yapmışlardır. Türkçeye kattıkları bu sözcükler zamanla kalıcı hale gelerek ildeki diğer Türk toplulukların dillerine de girmiştir. Bu durum da ilde konuşulan Türkçenin Yerlilerin, Terekemelerin, Türkmenlerin ve Türkçe konuşan Kürtlerin konuştukları dile göre biçimlenmesini sağlamıştır.

Yukarıda tanıtımı yapılan Yerliler, Türkmenler ve Terekemelerin Oğuz ve Kıpçak kavimlerine mensup olmaları münasebetiyle bu boyların Orta Asya bölgesinden aldıkları Türk dilini, buldukları coğrafi sahalarda farklı dillerle etkileşime sokarak geliştirdiklerini gösterir. Oğuzlar Moğolların sürgünüyle güneyde daha çok Arap ve Fars toplumlarıyla aynı coğrafi sahada uzun süre yan yana yaşadıklarından bu toplumlarla etkileşim yaşamışlardır. Kıpçaklar ise daha çok Kafkasya’da buldukları dönemlerde Gürcü, Ermeni ve Rus toplumlarıyla çok yakın etkileşim içinde olmuşlardır. 19. asırdan sonra Batı kültürünün Türk toplumunun hayatına girmesiyle kuşkusuz Ardahan da bu etkileşimin tesirinde kalmış, il genelinde konuşulan Türkçeye Avrupa dillerinden çok miktarda sözcük girmiştir. Tüm bu etkileşimler Ardahan’da konuşulan dildeki sözcüklerin önemli bir kısmının etimolojik bakımdan farklı kaynaklara ait olmasına neden olmuştur. Bundan dolayı derlemesi yapılan sözcüklerin etimolojik incelemeleri bu kaynaklar üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Ardahan'ın Tarım ve Hayvancılık Alanında Unutulma Sürecine Girmiş Söz Varlıkları :

alo - [aloy] (< ?) Tarla sürme sırasına verilen isimdir. İmece usulüyle tarla sürerken kullanılır. (İl Geneli). **[aloy]:** (Terekeme Ağzı).

arona (< Gürc. arona) Kara sabana verilen isimdir. (İl Geneli).

badoh - [badof] ~ badok (< Rus. padok) “Furğun” diye isimlendirilen arabanın ön ve arka dingilleri arasında bağlantı kuran uzun ve kalın gövde ağacına verilen isimdir. (İl Geneli).

buyli - [buylu, büylü] (< ?) Öküz arabasında tekerin dış yüzeyinden dingile takılan ağaç mile verilen isimdir. Tekerin dışa doğru kayıp dingilden çıkmasını engeller. (İl Geneli). **[buylu, büylü]:** (Terekeme Ağzı).

büyükaman → döner (Türkmen Ağzı).

caguşga (< Rus. caguşga) → **culga** (İl Geneli).

cal (< Gürc. cali) Öküz arabasının kenar parçalarının altında, ip bağlanan ağaç çivilere verilen isimdir. Arabanın yükü bağlanırken ip bu parçalara tutturularak sıkılır. (İl Geneli).

cambara - cenbere (< Gürc. cambara) “Cılğa” ve “kotan” türü sabanları çeki ağacının baş kısmını tekerlerin olduğu bölüme bağlayıp sabitlemede kullanılan uçlarına zincir takılı demir parçaya verilen isimdir. (İl Geneli).

cemek (< ?) → **çegi** (Türkmen Ağzı).

cılğa (< Gürc. cılğa) Bir ile üç çift kadar öküz koşularak tarla sürmede kullanılan sabana verilen isimdir. (İl Geneli)

cil (< ?) → **sambaği** (Türkmen Ağzı).

cilim (< ?) → **buyli** (İl Geneli).

culga / culug (< ?) Tekerin çıkmasını engelleyen demir mile verilen isimdir. Yassı demirden yapılır. Tepe kısmından uç kısmına doğru daralan şekli vardır. Dingil bağlantısına tekerin dış taraftan takılır. (İl Geneli).

çamasakrave (< Gürc. çamosakravi) Boyunduruğun orta kısmından sarkıtılan halka türü parçaya verilen isimdir. Sabana bağlanan zincir, arkada sabanı çeken öküzlerin boyunduruğuna takılı halkanın içinden geçirilerek öndeki öküzlerin boyunduruğuna bağlanır. (Posof Yerlileri Ağzı).

çegi / cegi (< ?) Tarla sürerken pulluğun dişlerinde biriken çamuru kazıyıp

döktürmek için kullanılan el aletine verilen isimdir. (İl Geneli).

çeki (TDK D.S., s. 1112b) Hayvanların beline bağlanan ip. (Ardahan, Göle, Posof).

çeten Harmandan sonra yığılan samanı samanlığa taşıma işinde kullanılan büyük sepete verilen isimdir. Yanlarına ağaç iki adet sıyrıktan yapılan kaldıraçlar takılarak taşıma işi yapılır. (İl Geneli).

çift - [çüt] (< Far. cuft) → **arona** (Türkmen Ağzı). **[çüt]**: (Terekeme Ağzı).

çoroş / çoros (< Erm. çoroçk) Sabanı çeken öküzlerin önüne koşulan yardımcı öküzlere verilen isimdir. (İl Geneli).

daşgözel - [daşgözeri] Buğday tahılı içindeki iri taneli yabancı nesnelere seçmede kullanılan geniş gözlü eleğe verilen isimdir. (İl Geneli). **[daşgözeri]**: (Türkmen Ağzı).

datva (< ?) → **yastuh** (Posof Yerlileri).

deşter (< ?) → **el degirmanı** (Yalnızçam *Ardahan).

dırap → **tar** (Terekeme Ağzı).

dib bonduruği ~ dip boyunduruğu Sabana koşulan öküz ve manda gibi hayvanların boynuna takılan kısa boyunduruğa verilen isimdir. Birçok çift öküz koşulduğunda kullanıldığı için bu ismi almıştır. Bu tür boyunduruğa koşulduklarında hayvanlar birbirlerine yakın oldukları için güç birliği oluşturarak sabanı daha rahat çekerler. (İl Geneli).

dibek - [diveyh] İçinde tahıl dövülen tekne biçimindeki oyuk taşa verilen isidir. Arpa şehriyesi ile bulgur yapılacak arpa ve buğdayı kılıfından ayırmada kullanılır. (İl Geneli). **[diveyh]**: (Terekeme Ağzı).

dilo (< ?) Keçi kılından dokunan büyük kıl çuvala verilen isimdir. İçine tahıl doldurulur. (İl Geneli).

dişle / dişleg ~ dişlek “Furğun” diye isimlendirilen arabayı çekmek için ön kısmına takılan uzun ağaç parçaya verilen isimdir. Arabaya koşulan atlar bu parçaya bağlanır. (İl Geneli).

dobruz /dorbuz (< ?) “Furğun” diye isimlendirilen arabanın arka tekerlekleri önüne firen görevi yapması için konulan lastik parçalara verilen isimdir. (İl Geneli).

döner Toprağı yaran diş kısmı sağa ve sola döndürülebilen pulluğa verilen isimdir. (İl Geneli).

döven → **gem** (Türkmen Ağzı).

dulga - dulka (< Rus. vtulka) “Furğun” diye isimlendirilen arabanın tekerinin merkez parçası içine takılan boru tipli demir parçaya verilen isimdir. Tekerin merkezinin yıpranmasını önler. (İl Geneli).

egrice ~ eğrice Öküz arabasının orta kısmına takılan uç kısımları yukarı doğru kıvrımlı yay biçimindeki ağaç parçaya verilen isimdir. Ot taşırken yükün tekerlerin üzerine baskı yapmasını önler. (İl Geneli).

furğun - [fırğın, fırğın] (< Rus. furgan) Öküz, manda veya at koşularak ot taşıma işlerinde kullanılan dört tekerlekli ve geniş çeten kasalı yük arabasına verilen isimdir. (İl Geneli).

gani ~ kağrı → **öküz arabasi** (Türkmen Ağzı).

ged (< ?) → **küsgi** (Terekeme Ağzı).

gem - [gemi] Öküz ve at gibi yük çeken hayvanların sürüttüğü dövene verilen isimdir. (İl Geneli). **[gemi]:** (Terekeme Ağzı).

gergi Öküz arabasının iç kısmına takılan ağaç parçalara verilen isimdir. Arabanın döşemesini oluşturmak için aralıklarla uzun ağaç parçalar takılır. (İl Geneli).

gerrap / gerraf (< ?) → **tapan** (Terekeme Ağzı).

gırgal (< Gürc kirkali) Büyükbaş hayvanları yemliğe bağlamada kullanılan ağaç boyun bağına verilen isimdir. “U” biçiminde kıvrılmış ağaçtan yapılır. (İl Geneli).

gırgalla- (< Bk. gırgal) Büyükbaş hayvanları yemliğe “gırgal” denilen boyun bağıyla bağlama elemidir. (İl Geneli).

gob - [goba, gopa, gopo] (< ?) Öküz arabasının iskelesini oluşturmak için arka ve orta kısmına enine takılan kalın ağaç parçalara verilen isimdir. **[goba]:** (Türkmen Ağzı). **[gopa]:** (Terekeme Ağzı). **[gopo]:** (Posof Yerlileri Ağzı).

god (< Gürc. godi) Yaklaşık 20 kg tahıl dolu kapa verilen isimdir. (İl Geneli).

goda (< ?) Boyunduruğun orta kısmına takılan ağaç çiviye verilen isimdir. Boyunduruğa bağlanan kayış bu parçaya sabitlendiği için kayışın sağa sola kaymasını önler. (İl Geneli).

golop - [golof] (< Gürc. golopi) Kaymak biriktirmede kullanılan ağaç bakraca verilen isimdir. **[golof]:** (Terekeme Ağzı).

gora (< Gürc. gora) “Cılğa” ve “kotan” türü sabanların çeki ağacının ön

kısmına zinciri tutturmak için takılan başı enli ağaç çiviye verilen isimdir. Saban bu kısımdan boyunduruğa bağlanır. (İl Geneli).

goş (< ?) Değirmencinin öğüttüğü tahıl karşılığında tahılını öğüttüğü kişiden ücret olarak alacağı tahılı ölçmede kullandığı kapa verilen isimdir. Değirmenci öğüttüğü 20 kg tahıla karşılık birleştirilmiş iki avuç dolusu tahıl alır. Değirmenlerde genel olarak avuçla tahıl alma yerine bu miktarı karşılayacak büyüklükte ağaçtan yapılan kap kullanılır. (İl Geneli).

goşa (< ?) → **kazayağı** (Terekeme Ağzı).

kabda (< ?) (TDK D.S., s. 2582b) Harmanda tahıl toplayan araç, sıyrığa. (Çıldır).

kablise - [gavulca] (< ?) Bir tür tok ve iri taneli buğdaya verilen isimdir. Yörede bulgur yapma maksadıyla ekimi yapılan tahıldır. İl genelinde artık ekimi yapılmamaktadır. (İl Geneli). **[gavulca]**: (Terekeme Ağzı).

kalpah ~ kalpak “Furğun” diye isimlendirilen arabanın tekerinin merkezinden çıkan dingilin parçasına geçirilen ortası delik demir kapağa verilen isimdir. Tekerin çıkmasını ve mil tarafından yıpratılmasını engelleme maksadıyla takılır. (İl Geneli).

karakayış Sabana çeken öküzlerin önüne koşulan ikici çift yardımcı öküzlere verilen isimdir. Yaklaşık 8-12 çift öküzün koşulduğu büyük sabanlarla tarla sürerken kullanılır. Asıl yükü sabana ilk koşulan öküzler üstlenir. Onların yükünü azaltmak için de ön kısımlarına güçlü öküzler ya da mandalar bağlanır. (İl Geneli).

kerdige (< ?) Arpa ve buğday karışımından elde edilen una verilen isimdir. İl genelinde artık bu tür yöntemle un elde edilmemektedir. (İl Geneli).

kikire / kikre (< ?) → **el değirmeni** (Terekeme Ağzı).

kotan - [kötan, köten] (< Erm. kōt'an) Yaklaşık 8-12 çift öküz koşulan geniş dişli büyük ağaç sabana verilen isimdir. (İl Geneli). **[kötan]**: (Terekeme Ağzı). **[köten]**: (Posof Yerlileri Ağzı).

kulan (< ?) “Cılğa”, “kotan” ve “pulluk” türü sabanları boyunduruğa bağlamada kullanılan deri kayışa verilen isimdir. (İl Geneli).

harazan (< Erm. harazan) “Cılğa” ve “kotan” türü sabanları çekmek için kullanılan iki tekerlekli parçaya verilen isimdir. Bu tür sabanlar önüne takılan biri büyük diğeri küçük iki tekerlekle çekilir. (İl Geneli).

haşa / haşal (< ?) → **kıl çuval** (Terekeme Ağzı).

hepel (< ?) → **tapan** (Binbaşak *Hanak).

hodah ~ hodak (< Erm. hōtağ) Tarla sürerken boyunduruğa oturarak öküzleri süren çocuk ırgata verilen isimdir. (İl Geneli).

horavel / horel (< ?) Tarla sürerken yüksek sesle söylenen mani türü ezgiye verilen isimdir. (İl Geneli).

horom ~ horum (< Erm. horom) Hayvanlara yiyecek olarak vermek için koltuk altına sıkıştırılan ot miktarını ifade etmede kullanılan ölçü birimine verilen isimdir. (İl Geneli).

hörük - [örük] (< ?) Tarla sürerken sabanı çeken öküzlerin ön kısmına bağlanan yardımcı öküzlere verilen isimdir. Çoğunlukla iki ya da üç çift öküzle tarla sürerken kullanılır. (İl Geneli). **[örük]:** (Terekeme Ağzı).

maçi - [maç] (< Gürc. maçgali) “Arona”, “cılğa” ve “kotan” türü ağaçtan yapılan sabanların arka kısmındaki dikey ağaç kazığa verilen isimdir. Tarla sürerken saban bu parçadan tutularak yönlendirilir. (İl Geneli). **[maç]:** (Türkmen ve Terekeme Ağzı).

maçigal / maçgal / maçkal / macgal - [mocgal] (< Gürc. maçgali) Öküzlerle tarla sürerken sabanı yöneten kişiye verilen isimdir. (İl Geneli). **[mocgal]:** (Türkmen Ağzı).

maluh - [malık, malıh] ~ maluk (< ?) Boyunduruk kayışına takılan başı geniş küçük ağaç mile verilen isimdir. Düğümün açılmaması için kayışın ilmeğine takılır. (İl Geneli). **[malık]:** (Türkmen Ağzı). **[malıh]:** (Terekeme Ağzı).

maran (< ?) Öküz arabası tekerleğine verilen isimdir. (İl Geneli).

mazi - [maşi] ~ mazi (< Far. mazī). Öküz arabasının tekerlerini birbirine bağlayan kalın ve yuvarlak ağaç parçaya verilen isimdir. Öküz arabasına dingil görevi yapar. (İl Geneli). **[maşi]:** (TDK D.S., s.3226b) Kağının dingili. (Çıldır).

modgam - [modgem, modyam] (< Gürc. morbedi) Çiftçilerin imece yöntemiyle tarlalarını sürmelerine verilen isimdir. (İl Geneli). **[modgem]:** (Türkmen Ağzı). **[modyam]:** (Terekeme Ağzı).

nağar (< ?) Tarlayı kenar kısmından başlayıp sürmeye verilen isimdir. (İl Geneli).

nuşna - [muşna] (< ?) “Furğun” diye isimlendirilen arabanın dış taraftan tekerle kasa arasına mancılık olarak takılan ağaç parçaya verilen isimdir. Furğuna ot yüklendiğinde yükün baskı yapıp kasayı kırmasını önler. (İl Geneli). **[muşna]:** (Terekeme Ağzı).

perso (< Gürc. perso) “Cılğa” ve “kotan” türü ağaçtan yapılan sabanların

önüne takılan ağaç tekerlerin dış çember kısmına verilen isimdir. (İl Geneli).

pulluh ~ pulluk (< Sırp. plug) Bir çift öküz koşulan demir sabana verilen isimdir. (İl Geneli).

put (< Rus. pud) Yaklaşık olarak 16 kg tahılı ifade etmede kullanılan ölçü biriminin isimdir. Çoğunlukla bu ölçümler için yirmi kiloluk yağ tenekeleri kullanılır. (İl Geneli).

sagora (< ?) → **dib boyunduruğı** (Hanak Yerlileri Ağzı).

saha / şaha (< ?) → **dilo** (Türkmen Ağzı).

salgi ~ salgı Dibek taşına doldurulan buğdayı dövmede kullanılan geniş başlı ağaç tokmağa verilen isimdir. (İl Geneli).

sambağı ~ sambağı (< Bk. sam(i) +bağı < sami <) Boyunduruğun boyunbağı çubuklarını birbirine bağlamada kullanılan ipe verilen isimdir. (İl Geneli).

sami (< ?) Öküzleri boyunduruğa bağlamada kullanılan boyunbağı çubuklarına verilen isimdir. (İl Geneli).

sapakal / sapakel (< ?) → **kaziyecah** (Türkmen ve Terekeme Ağzı).

sel (< Ar. seyl) Dağlık alandan ot indirmek için kullanılan kızak ayaklı kağnı türü arabaya verilen isimdir. (Posof Yerlileri Ağzı).

sevüç - [seviç, seviş, sövüş] (< ?) Kotan türü sabanların dış önüne çeki ağacından dikine takılan kama biçimindeki demir parçaya verilen isimdir. Toprağı yarma işlevini görür. (İl Geneli). **[sövüş]**: (Türkmen Ağzı). **[seviç]**: (Terekeme Ağzı). **[seviş]**: (Posof Yerlileri Ağzı).

sitahan -[istahan] (< ?) Buğday ve arpa türü tahılların kılıfını almada kullanılan taş değirmenine verilen isimdir. İçi leğen biçiminde oyuk olan taşın içinde değirmen taşının dikine döndürülmesiyle çalışır. (İl Geneli). **[istahan]**: (Terekeme Ağzı).

sohu (< ?) → **dibek** (Türkmen Ağzı).

şin (< ?) Ağaç tekere dış kaplama olarak takılan kalın ve yassı demir halkaya verilen isimdir. Tekerin yıpranması ve kırılmasını engeller. (İl Geneli).

şolda (< ?) “Cılğa”, “kotan” ve “pulluk” türü sabanları çekmeye yarayan kalın ve uzun ağaç sırığa verilen isimdir. (İl Geneli).

şugul / şugul (< ?) Başlı enli, uzun demir mile verilen isimdir. “Furğun” diye isimlendirilen arabanın arka tekerlerinin bağlantı parçası ile gövde ağacını birbirine bağlamada kullanılır. (İl Geneli).

tağallah ~ tağallak (< ?) Boyunduruğun boyunbağı çubukları başına takılan demir halkaya verilen isimdir. Boyunduruktan çubukların çıkmamasını sağlar. (İl Geneli).

tapan Öküzlerin çektiği saman yığma aracına verilen isimdir. (İl Geneli).

tar (< Far. *tār*) Kağınının çeten türü kasası üzerine yatay olarak takılan uzun ağaç sııklara verilen isimdir. (İl Geneli).

tepür (< ?) İçinde tahıl seçilen tepsi biçimindeki tahta kaba verilen isimdir. Harmandan sonra tahılın içine karışmış yabancı nesnelere silkeleyerek seçme işinde kullanılır. (İl Geneli).

tikme ~ dikme Kağnyaya çeten türü kasa yapmak için kenarlarına aralıklarla dikilen ağaç kazıklara verilen isimdir. (İl Geneli).

tişti (< ?) → **dişleg** (Terekeme Ağzı).

ülek (< ?) → **çoros** (Terekeme Ağzı).

varansoy - [maransof] (< ?) On iki çift öküz koşularak tarla sürmede kullanılan tek dişli büyük demir pulluğa verilen isimdir. (İl Geneli). **[maransof]**: (Türkmen Ağzı).

zegerek - [zeyrek] (< ?) Keten tohumuna verilen isimdir. Eskiden “beziryağı” yapma amacıyla ekimi yapılırken artık bölge genelinde ekimi yapılmamaktadır. (İl Geneli). **[zeyrek]**: (Türkmen ve Terekeme Ağzı).

ziglik (< ?) → **el arabasi** (Terekeme Ağzı).

Ardahan'ın Tarım ve Hayvancılık Alanında Kullanım Alanı Daralmış Söz Varlıkları :

ağarti ~ ağartı Kışın yemek için yaz aylarında yapılıp depolanan yağ ve peynir türü süt ürünlerine verilen isimdir. (İl Geneli).

ambar / anbar (< Far. *enbār*) Tahılların depolandığı büyük, ahşap depoya verilen isimdir. İçinde tahılları türlerine göre doldurmak için bölmeler vardır. (İl Geneli).

arhaç Yazın çobanın koyun sürüsünü yatırdığı dağ yamaçlarındaki açık alana verilen isimdir. Bu tür yerlerin ağıl gibi etrafı duvarla çevrili değildir. (Terekeme Ağzı).

ayvan (< ?) (TDK D.S., s.433a) Maya çoğuncası yoğurt mayası. (A. Torashev

*Ardahan).

badi (< *Ar. batt*) → **ördek** (Posof Yerlileri Ağzı).

baga - **[beye]** Ahırların duvar kenarlarına tahtadan yapılan asma yemliklere verilen isimdir. **[beye]:** (Terekeme Ağzı).

balabula - **[balav]** Dünyaya yeni gelmiş yavru hayvanların bedenlerini kaplayan saydam ve yapışkan perde deriye verilen isimdir. (İl Geneli). **[balav]:** (Terekeme Ağzı).

bardan - **[bardam]** (< *Far. bâr-dan*) Birkaç naylon çuvalın birleştirilmesiyle dikilen büyük çuvala verilen isimdir. Saman veya eşya taşıma işlerinde kullanılır. Yaylaya göçen aileler yatak ve yorganlarını yolda ıslanmaması veya tozlanmaması için bu tür çuvalların içine koyarlar. (İl Geneli). **[bardam]:** (Terekeme Ağzı).

basma Hayvan dışkısını topak yapıp duvar üzerinde ezerek yapılan tezeğe verilen isimdir. (İl Geneli).

bat (< *Erm. bad*) (TDK D.S., s. 568a) Ördek. (Ardahan).

beçe (< *Far. baça / baçça*) Piliç türü tavuklara verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

bellik (TDK DS s. 623a) Kulakları kıvrık koyun. (Ardahan, Göle, Posof ve çevresi). **ber / bere** (< *Erm. ber*) Büyük ağılın içinde koyun sağmak için yapılan küçük ağıla verilen isimdir. (İl Geneli).

berlik / bernek (< *Bk. ber*) Yerleşim birimlerinde koyun sürüsünün yığılarak koyunların sağımının yapıldığı açık alana verilen isimdir. Burada her aile kendi koyunlarını sürü içinde bularak sağımını yapar. (Türkmen Ağzı).

bılıh / billih ~ bılık / billık (< ?) Dünyaya yeni gelmiş yavru buzağıya verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

biji biji / bijj bijj/ bijo bijo (< *Gürc. bijo*) Kuzuların gelmesi veya ürküterek gitmesi için çıkarılan seslenme ünlemidir. (İl Geneli).

bijik - [bijih] (< *Bk. biji / bijj/ bijo*) Yaşlılarına göre fazla gelişmemiş melez sığıra verilen isimdir. Yöreye has yerli kırmızı cins sığırların küçük kalanları için kullanılır. (İl Geneli). **[bijih]:** (Terekeme Ağzı).

bulama Yeni doğum yapmış hayvandan sağılan ağız sütüne verilen isimdir. (İl Geneli).

bulul / pulul - [purul, pulun] (< *Gürc. bululi*) Tarlada yapılan küçük ot yığınlarının her birine verilen isimdir. (İl Geneli). **[purul]:** (Türkmen Ağzı). **[pulun]:**

(Terekeme Ağzı).

burmaca (< ?) Kuluçkada yumurta içinde ölmüş civcive verilen isimdir. (Türkmen Ağzı).

caban - [**cavan**] (< *Erm. copan*) Ot yüklü arabayı sıkmak için kullanılan kalın ve uzun urgana verilen isimdir. (Baltalı *Çıldır). [**cavan**]: (Terekeme Ağzı).

camuş - [**camış**] (< *Far. camus*) Mandaya verilen isimdir. (İl Geneli). [**camış**]: (Terekeme ve Türkmen Ağzı).

cegen - [**ceven, ceyen**] (< ?) Harman yapıldıktan sonra artakalan kaba sap ve başak kırıntılara verilen isimdir. (İl Geneli). [**ceven**]: (Türkmen Ağzı). [**ceyen**]: (Terekeme Ağzı).

çıgal - [**cahal**] (< ?) Boynuzları hilal şeklinde dik ve geniş olan öküze verilen isimdir. (İl Geneli). [**cahal**]: (Türkmen Ağzı).

cimbo (< ?) Bazı kazların karın altlarındaki şişkin çıkıntıya verilen isimdir. (İl Geneli).

cisah ~ **cisak** (< ?) Deri üzerinde kalan tüy kökleri uzantılarına verilen isimdir. İyi temizlenmemiş kümes hayvanlarının derileri üzerinde görülen tüyler için kullanılır. (İl Geneli).

cucul Kaz civcivlerine verilen isimdir. (İl Geneli).

cuga (< *Gürc. cugi*) Erkek hindiye verilen isimdir. Dişilerine göre daha iri cüselidirler. Tüylerini kabartarak dolaşırlar. (İl Geneli).

culuh ~ **culuk** Hindi civcivine verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

cücük - [**cücüh**] ~ **cücük** (< *Far. cücek*) Civcive verilen isimdir. Civcivler büyüyüp kanat tüyleri tamamlanıncaya kadar cücük sayılır. (İl Geneli). [**cücüh**]: (Terekeme Ağzı).

çağıldah - [**çağıldah**] ~ **çağıldak** Koyun ve sığır türü hayvanların tüyelerine yapışan dışkı topaklarına verilen isimdir. (İl Geneli). [**çağıldah**]: (Terekeme Ağzı).

çahçah ~ **çakçak** → **çığ** (Terekeme Ağzı).

çalaheş ~ **çalakeş** (< *Gürc. çala*) → **cegen** (Posof Yerlileri Ağzı).

çati ~ **çatı** İnek sağarken buzağıyı bağlamada kullanılan urgana verilen isimdir. Koyun yününden hazırlanmış ipten saç örgüsü biçiminde örülerek yapılır. Yaklaşık iki metre uzunluğunda olup baş kısmında ilmeği vardır. (İl Geneli).

çegil - [**çeğel, çeğil**] Tarla içindeki taş yığınınna verilen isimdir. Tarla içinden

toplanan taş birikintileri için kullanılır. (İl Geneli). [**çeğel**]: (Türkmen Ağzı). [**çeğil**]: (Terekeme ve Türkmen Ağzı).

çelh (< ?) (TDK D.S.,) s. 1122 b) Harman savrulduktan sonra arta kalan yarı ezilmiş başak ve kaba saman. (Ardahan).

çepiç - [**çebiş**] ~ **çebiç** İki yaşındaki dişi keçiye verilen isimdir. (İl Geneli). [**çebiş**]: (Türkmen Ağzı).

çere 1. Dişi hayvanların kızgınlık döneminde dişilik organından akıttıkları yapışkan saydam sıvıya verilen isimdir. 2. Dünyaya yeni gelen yavrunun bedenini saran saydam ve yapışkan perde için de kullanılır. (Türkmen Ağzı).

çığ - [çığcal] Ağılların girişine koyulan ağaç kapıya verilen isimdir. Ağaç parçaları çit biçiminde aralıklı çakılarak yapılır. (İl Geneli). [**çığcal**]: (Posof Yerlileri Ağzı).

çışgar / gışgar (< *Gürc. çışgari*) → çığ (İl Geneli).

damdan çihma ~ **damdan çıkma** İki yaşındaki buzağıya verilen isimdir. Buzağılar bu yaş dönemindeyken yavru tüyleri değişir. Fiziki olarak daha irileşerek bedenlerini uzun tüy kaplar. (İl Geneli).

danaluh - [**danalıh**] ~ **danalık** Buzağuların kapatıldığı ahıra verilen isimdir. (İl Geneli). [**danalıh**]: (Terekeme Ağzı).

dangi (< ?) Kışın koyunlara ot yedirilen karı temizlenmiş açık alana verilen isimdir. (Senemoğlu *Göle).

daşgözel - [**daşgözeri**] Buğday tahılı içindeki yabancı ve iri taneli nesnelere seçmede kullanılan geniş gözlü eleğe verilen isimdir. (İl Geneli). [**daşgözeri**]: (Türkmen Ağzı).

davar - [**devar**] Kuzu doğurmuş süt sağılan koyun türü hayvanlara verilen isimdir. Yörede “koyun” sözcüğüne göre eski ve yaygın kullanıma sahiptir. (İl Geneli). [**devar**]: (Senemoğlu *Göle).

debert- - [**devert-**] (< ?) Kuruması için harmana yayılan sapı dirgenle alt üst etme işini ifade etmede kullanılan eylemdir. (İl Geneli). [**devert**]: (Terekeme Ağzı).

deleme (< *Far. deleme - delemek*) Torbadan çıkarılan yeni süzölmüş peynire verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

dırçihlan- ~ **dırçıklan-** (< ?) → **gudna-** (Terekeme Ağzı).

dırmıh ~ **tırmık** Tarlada ot yığmada kullanılan tarak biçimindeki çok dişli el aletine verilen isimdir. (İl Geneli).

dız- (< ?) → **tez-** (Posof Yerlileri Ağzı).

dibek - [**diveyh**] İçinde tahıl dövülen tekne biçimindeki oyuk taşa verilen isidir. Arpa şehriyesi ile bulgur yapılacak arpa ve buğdayı kılıfından ayırmada kullanılır. (İl Geneli). [**diveyh**]: (Terekeme Ağzı).

diblik - [**diblih**] Sığırı yemliğe bağlamada kullanılan zincirin bağlandığı demir halkaya verilen isimdir. (İl Geneli). [**diblih**]: (Terekeme Ağzı).

dirgen (< *Yun. dikrani*) Otu toplayıp aktarma işlerinde kullanılan üç dişli el aletine verilen isimdir. (İl Geneli).

doğan Üç yaşına girmiş sığırlara verilen isimdir. (İl Geneli).

dola (< ?) Boynuzu olmayan koça verilen isimdir. (Hanak).

dolama İlk doğumunu yapması gerekirken kısır kalıp yaz mevsimini sağılmadan otlayarak geçiren düveye verilen isimdir. (İl Geneli).

döven → **gem** (Türkmen Ağzı).

duşa ~ **duşak** → **çatıla-** (Türkmen Ağzı).

düge - [**düve, düye**] İki ve üç yaşındaki dişi sığırlara verilen isimdir. [**düve**]: (Türkmen Ağzı). [**düye**]: (Terekeme Ağzı).

dümsük - [**dümsüyh**] Yavru hayvanın süt emerken annesinin memesine burnuyla kafa atması halini ifade etmede kullanılan eylemdir. (İl Geneli). [**dümsüyh**]: (Terekeme Ağzı).

edirtle- (< ?) → **maslamak** (Türkmen Ağzı).

eremik - [**eremih, eremug**] (< ?) → **urcan** (Posof Yerli Ağzı). [**eremih**]: (Terekeme Ağzı). [**eremug**]: (Senemoğlu *Göle).

etene (< ?) Hayvanın doğumdan sonra rahminden çıkan yavru besin emziklerine verilen isimdir. (Türkmen ve Terekeme Ağzı).

faraş (< *Ar. farrāş*) Döl dökümü zamanı gelmeden erken doğum yapan koyunlara verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

ferç (< *Ar. farc*) Büyükbaş ve küçükbaş hayvanların dişilik organının dış kısmına verilen isimdir. (İl Geneli).

fışgi ~ **fışkı** Ufak taneli tezek kırıntılara verilen isimdir. (İl Geneli).

fıstırık at- ~ **fıstırık at-** (< ?) Büyükbaş hayvanların sevinç gösterisinde bulunurken zıplayıp arka ayaklarının ikisini birden geriye doğru savurarak koşmaları

halini ifade etmede kullanılan eylemdir. (İl Geneli).

gambeş - [gemeş] (< *Gürc. kambeçi/ kameçi*) (TDK D.S., s. 1907a) Erkek manda. (Sarzep *Ardahan).

garaban (< *Gürc. garabani*) Üç tarafı duvarla çevrili önü açık binaya verilen isimdir. Ahıra bitişik yerde yapılır. Küçükbaş hayvanlara kışın yerde ot yedirmede kullanılır. (İl Geneli).

ged (< ?) → **küsgi** (Çataldere *Ardahan).

gedek (< ?) Manda yavrusuna verilen isimdir. (İl Geneli).

gem - [gemi] Öküz ve at gibi yük çeken hayvanların sürüttüğü dövene verilen isimdir. (İl Geneli). **[gemi]:** (Posof Yerlileri Ağzı).

gemlih ~ gemlik İki yaşındaki erkek buzağıya verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

gergi Ahırda sığırlara ayrılan bölmeleri yapmak için direklerle duvar arasına çakılan ağaç parçalara verilen isimdir. (İl Geneli).

gerraf / gerrap (< ?) → **tapan** (Terekeme Ağzı).

gevik → **gögüş** (Türkmen Ağzı, Senemoğlu *Göle).

gezyarma (< *gez+yarma* < *yarma* < *Ar. yà mür*) → **dolama** (Türkmen Ağzı).

gıbr (< ?) → **hıra** (Terekeme Ağzı).

gıcı gıcı → **biji biji/ bijj bijj /bijo bijo** (Türkmen Ağzı).

gıdi gıdi Keçi yavrusunu çağırma için kullanılan seslenme ünlemi. (İl Geneli).

gıdik - [gıdih] Keçi yavrusuna verilen isimdir. **[gıdih]:** (Terekeme Ağzı).

gığı → **gurgul** (Türkmen Ağzı).

gıldık ~ gıldik → **gurgul** (Türkmen Ağzı).

gıjjj (< ?) Boğayı çiftleşmesi için sığırın üzerine atlamaya teşvik etme maksadıyla çıkarılan seslenme ünlemidir. (İl Geneli).

gırdan (< ?) Yaşlılarına göre fazla gelişmediği için satılamayıp elde kalan iki yaşındaki erkek kuzuya verilen isimdir. (İl Geneli).

gışgar (< ?) → **çığ** (Hanak Yerli Ağzı).

godik - [gocik] (< ?) İki yaşındaki manda yavrusuna verilen isimdir. (İl

Geneli). **[gocik]:** (Senemoğlu *Göle).

gorcola (< ?) → **kelle peynir** (Aşıkzülali *Posof).

goşdor - [goşgol] (< ?) İri taneli tezek paçalarına verilen isimdir. (İl Geneli).
[goşgol]:

(Posof Yerlileri Ağzı).

gögüş / göğüş - [göyüş] Kulakları ile alın ve yüz kısmında beyaz tüyleri olan koyun ve kuzulara verilen isimdir. (İl Geneli). **[göyüş]:** (Terekeme Ağzı).

gudmer (< ?) Sığırların kuyruk sokumu üstüne verilen isimdir. (Hanak).

gudna- (< ?) Hayvanların zıplar vaziyette koşmaları halini ifade etmede kullanılan eylemdir. (İl Geneli).

guli Hindiye verilen isimdir. (İl Geneli).

gurgul - [gurgi] (< *Gürc. kurkli*) Hayvanların küçük topaklar şeklindeki dışkılarına verilen isimdir. (İl Geneli). **[gurgi]:** (Posof Yerlileri Ağzı).

guşga / kuşka (< *Rus. kuşka*) Hayvanların otlatılmasına yasaklanan tarlaların sınır kısımlarına taşları üst üste dizerek yapılan uyarı işaretlerine verilen isimdir. (İl Geneli).

hal (< ?) Harman sonrasında samanı sürüterek toplamada kullanılan tahta sıyırgaca verilen isimdir. Elle iterek saman bir araya toparlanır. (İl Geneli).

haran - [haral] (< *Ar. ġirār*) Büyük naylon çuvala verilen isimdir. Ot ve saman taşıma işlerinde kullanılır. (İl Geneli). **[haral]:** (Terekeme Ağzı).

harbul - [hervil] ~ kalbur (< *Ar. ġirbāl / ġirbīl*) Harmandan sonra buğday elemeye kullanılan eleğe verilen isimdir. Ahşap kasnağa deri ipten örülmüş tor takılarak yapılır. (İl Geneli). **[hervil]:** (Terekeme Ağzı).

harç (< *Ar. harç*) Tahılın içine karışmış olan yabancı nesnelere verilen isimdir. (İl Geneli).

harman - [hırman, garman] (< *Far. harmen-hirman*) 1. Üzerinde sap dövülen düz alana verilen isimdir. 2. Üzerinde döven sürütmek için yere yayılan arpa veya buğday sapına verilen isimdir. (İl Geneli). **[hırman]:** (Terekeme Ağzı). **[garman]:** (TDK D.S., s. 1928b) Harman. (Kol *Posof).

haro (< *Gürc. haro*) Tahıl ambarının içindeki bölmelere verilen isimdir. Tahıllar karışmaması için türlerine göre bu bölmelere doldurulur. (İl Geneli).

haros (< *Gürc. harosi*) Nadasa bırakılmış tarlaya verilen isimdir. Bu tür

tarlaların yüzeyinde doğal yollarla yabancı otlar biter. Eğer tarlanın ot verimi yüksekse hayvanlara yedirmek için otu biçilir. (İl Geneli).

haşa / haşal (< ?) → **dilo** (Terekeme Ağzı).

hedik - [hedih] (< *Erm. hadig*) Buğdayın suda haşlanmış biçimine verilen isimdir. İlkbaharda kuzusu olan zayıf koyunlara yedirmek için pişirilir. (İl Geneli). **[hedih]**: (Terekeme Ağzı).

here Koyunları yürütmek için çıkarılan seslenme ünlemidir. (İl Geneli).

herzal - [hırzal] (< *Gürc. herzali*) Ahırdan hayvan dışkısını dışarı taşımada kullanılan ağaç kaba verilen isimdir. Tahtadan tekne biçiminde yapılır. Yanlarına ağaç kaldıraçlar takılarak taşınır. (İl Geneli). **[hırzal]**: (Türkmen Ağzı).

hıllık - [hıllih] (< ?) Çobanların soğuk ve yağışlı havada sırtına taktığı abaya verilen isimdir. Keçe türü malzemeden yapılır. Bedenin tamamını kaplayacak genişlikte olup kolsuz ve önü açıktır. (İl Geneli). **[hıllih]**: (Türkmen Ağzı).

hıra (< *Erm. hıray*) Yaşıtlarına göre kısa ve cılız kalan kuzuya verilen isimdir. (İl Geneli).

hırrr Koç türü hayvanlara uyarı yapma maksadıyla çıkarılan seslenme ünlemidir. (İl Geneli).

hızmıh ~ hızmık (< ?) → **cegen** (Türkmen Ağzı).

hozan (< *Erm. hozan*) 1. Arpa ve buğday ekini biçildikten sonra tarla yüzeyinde kalan anıza verilen isimdir. 2. Sürülmeden nadasa bırakılmış tarlalar için de kullanılır. Hasattan sonra güz aylarında merada ot kalmayınca hayvanlara otlatılır. (İl Geneli).

irmik (< ?) → **goşdor** (Türkmen Ağzı).

kabda (< ?) (TDK D.S., s. 2582b) Harmanda tahıl toplayan araç, sıyırğa. (Çıldır).

kalah ~ kalak Duvar şeklinde örülmüş tezek yığınına verilen isimdir. (İl Geneli).

keç Buzağının gitmesini sağlamada kullanılan seslenme ünlemidir. (İl Geneli).

kehan (< *Erm. kehan*) Tarlanın tırpanla otlu kısımlarının biçilip diğer kısımlarının bırakılmış biçimine verilen isimdir. (İl Geneli).

kehan et- Otu biçilecek tarlanın otlu kısımlarını biçip diğer kısımlarını bırakma işini ifade etmede kullanılan eylemdir. (İl Geneli).

kelik - [kelin] (< ?) Boynuzu olan koyuna verilen isimdir. (İl Geneli). **[kelin]**:

(Terekeme Ağzı).

kelle peynir Yuvarlak kalıp şeklindeki çürük peynire verilen isimdir. Torbada süzülen peynir kalıpları için kullanılır. (İl Geneli).

kendime (< ?) → **yarma** (Türkmen Ağzı).

kenki - [kenkil] (< ?) Alın kısmında kıvrıkcık yünü olan koyuna verilen isimdir. (Türkmen Ağzı).

kerenti (< ?) → **tırpan** (Terekeme Ağzı).

kerdige - [kerdiyer] (< ?) Arpayla buğdayın karışımından oluşan una verilen isimdir. (İl Geneli). **[kerdiyer]:** (Terekeme Ağzı).

kerme (< ?) Küçükbaş hayvanların dışkısından yapılan tezeğe verilen isimdir. (İl Geneli).

kikire / kikre (< ?) → **deşter** (Terekeme Ağzı).

kizit (< ?) → **gergi** (Türkmen Ağzı).

koblo (< ?) → **damdan** çıhma (Yıldırımtepe Mah. *Çıldır).

koh - [kôh] (< *Gürc. kohi*) Çobanların ağıl kenarlarına yaptıkları kulübe tipi alçak ve küçük yapıya verilen isimdir. (İl Geneli). **[kôh]:** (Terekeme Ağzı).

kokor ~ kokat (< *Fr. coquart*) Bazı kaz ve tavukların tepesi üzerinde bulunan dikey biçimdeki tüy kümesine verilen isimdir. (İl Geneli).

kolik (< ?) Boynuzsuz erkek sığıra verilen isimdir. (İl Geneli).

kom (< *Erm. gom*) Küçükbaş hayvanların kapatıldığı ahıra verilen isimdir. (İl Geneli).

korut - [körüt] (< ?) Bir yaşındaki erkek keçiye verilen isimdir. (Türkmen Ağzı). **[körüt]:** (Terekeme ve Posof Yerlileri Ağzı).

koz - [köz] Yayla yerinde buzağuların kapatıldığı alçak ve küçük taş yapılara verilen isimdir. (İl Geneli). **[köz]:** (Türkmen Ağzı).

köç Biçili otların tarla içinde set şeklinde bir araya toparlanmış biçimine verilen isimdir. (İl Geneli).

közmek - [közmeh, tömzek] Ahır ve ağıl duvarlarının altında bulunan atık deliğine verilen isimdir. Zeminden süpürülen sıvı türü atıklar bu delikten dışarı atılır. (İl Geneli). **[tömzek]:** (Türkmen Ağzı). **[közmeh]:** (Terekeme Ağzı).

kura (< ?) Kulak kıkırdakları normal uzunluktan çok kısa olan koyun ve

kuzulara verilen isimdir. (İl Geneli).

külek - [küleyh] (< *Erm. kovlak*) İçine yağ konulan silindir biçimindeki ağaç kaba verilen isimdir. Dıştan geçmeli ağaç kapağı vardır. Yayıktan çıkarılan taze yağ saklamada kullanılır. (İl Geneli). **[küleyh]**: (Terekeme Ağzı).

küsgi ~ **küskü** Kaldıraç olarak kullanılan uzun ağaç sırıklara verilen isimdir. Hasat ve harman dönemlerinde ot ve saman taşıma işlerinde kullanılır. (İl Geneli).

küze (< *Far. kûze*) Ağaçtan yapılan fiçı biçimindeki su kabına verilen isimdir. Suyu soğuk tuttuğu için hasat döneminde tarlaya içme suyu götürmede kullanılır. (İl Geneli).

las (< ?) → **zoğ** (Türkmen Ağzı).

loda (< ?) Yatay uzunlukta yapılan ot yığınının verilen isimdir. (İl Geneli).

loğ / loğo (< *Erm. loğ*) Tezek yapmak için yere serilen hayvan dışkısını bastırmada kullanılan silindir biçimindeki büyük taşa verilen isimdir. Dışkı üzerinde silindir görevini yapması için döndürülür. İl genelinde daha çok “basma daşı / basma taşı” olarak isimlendirilir. (Türkmen Ağzı).

lola (< ?) → **basma daşı** (Terekeme Ağzı).

mağ ~ bağ Ahırda sığırları bağlamak için duvar önlerinde direk duvar arasında ayrılan bölmelere verilen isimdir. Bir veya iki hayvan yan yana sığacak genişlikte ayarlanır. (İl Geneli).

mankılda- - **[mınhılda-]** Mandaların bağıracak çıkardıkları yansıma sestene türetilmiş eylemdir. Mandaların çıkardığı bu sesle ilgili ifadeler oluştururken kullanılır. (İl Geneli).

megel - **[mehel, meğel]** (< ?) Çobanın meraya götürmek için sürüyü topladığı yerleşim birimi içindeki alana verilen isimdir. (İl Geneli). **[mehel]**: (Terekeme Ağzı). **[meğel]**: (Senemoğlu *Göle).

merek - **[mereyh]** (< *Erm. mereg*) Harman yerlerinde taş duvarla yapılan üstü toprakla kapalı eski tip samanlığa verilen isimdir. (İl Geneli). **[mereyh]**: (Terekeme Ağzı).

mimih ~ **mimik** (< *Fr. mimique*) → **mumola** (Terekeme Ağzı).

mijo - **[mijiyh]** (< ?) → **hıra** (İl Geneli). **[mijiyh]**: (Terekeme Ağzı).

morbet - **[morvet]** (< *Gürc. morbedi*) Ailenin tarım ve hayvancılıkla ilgili hafif işlerini yaptırdığı çocuk çalışana verilen isimdir. (İl Geneli). **[morvet]**: (Terekeme Ağzı).

motal → **tuluh** (< ?) (Terekeme Ağzı).

mozik - [**mozih**] (< *Erm. mozi / mozig*) İki yaşına girmiş buzağıya verilen isimdir. (İl Geneli).

mumola - [**mimola**] (< *Gürc. mimilo*) Tavukların tepesinde bulunan kırmızı renkli deri çıkıntıya verilen isimdir. (İl Geneli). [**mimola**]: (Terekeme Ağzı).

magot (< ?) Kare biçiminde kesilmiş beyaz peynir dilimine verilen isimdir. (İl Geneli).

nahır (< *Erm. nahir*) Büyükbaş hayvanlardan oluşturulan sürüye verilen isimdir. Yerleşim birimlerinde sığır sahipleri hayvanlarını birleştirerek sığır sürüsü oluştururlar. (İl Geneli).

nalev - [**nalo, naloy**] (< *Gürc. nalevi*) Ağzı yıpranmış tırpana verilen isimdir. (İl Geneli). [**nalo**]: (Türkmen Ağzı). [**naloy**]: (Terekeme Ağzı).

naşal (< ?) Arabaya yüklenen otların yerde kalan döküntülerine verilen isimdir. Arabaya yüklenen ot sıkıldıktan sonra yerde kalan döküntüler tırmıkla toplanarak arabaya atılır. (İl Geneli).

nat (< ?) Tırpanın ağaçtan yapılan uzun sap kısmına verilen isimdir. (İl Geneli).

nigart /nikart (< ?) Kaz ve tavuk gibi kanatlı hayvanların gagasına verilen isimdir. (Posof Yerlileri Ağzı).

nigor (< *Gürc. nikora*) Sadece tepe kısmında bir miktar beyaz tüyü olan hayvana verilen isimdir. (İl Geneli).

oğursak (< ?) Kuzusu ölen koyuna verilen isimdir. (Terekeme ve Türkmen Ağzı).

otluh - [**otduh**] ~ **otluk** Kışın hayvanlara yedirmek için ahır veya samanlık yakınına yığılan büyük ot yığımına verilen isimdir. (İl Geneli). [**otduh**]: (Terekeme Ağzı).

ögeş / ögeç (< ?) Yaz aylarında merada otlayarak etlenmiş iki yaşındaki dişi kuzulara verilen isimdir. (İl Geneli).

ögür ~ öğür Üç yaşına yeni girmiş buzağılara verilen isimdir. (İl Geneli).

ögür **alan** Üç yaşına girmiş dişi sığırlara verilen isimdir. (İl Geneli).

örme → çatı (Türkmen Ağzı).

örs Üzerinde tırpan dövülen demir alete verilen isimdir. (İl Geneli).

pahah ~ pakak (< ?) Hayvanların yemliğine konulan samana katık olarak karıştırılan arpa kırmısına verilen isimdir. (İl Geneli).

peleş (< ?) Boynuzları geriye doğru uzayarak yana ve aşağı doğru açılan mandalara verilen isimdir. Mandaların yanı sıra sığır türü hayvanlar için de kullanılır. (İl Geneli).

per (< ?) → çark (İl Geneli).

pingal - [pinge, pungal] (< *Erm. pingel*) Tavuklar yumurtlaması için ahır ya da kümes içinde tavana yakın yere yapılan yuvaya verilen isimdir. (İl Geneli). **[pingel]**: (Türkmen Ağzı). **[pungal]**: (Senemoğlu *Göle).

pingalluh - [pingellik, fingalluh] ~ pingallık (< *Bk.pingal+lık < pingal*) Folluğa verilen isimdir. (İl Geneli). **[pingellik]**: (Türkmen Ağzı). **[fingalluh]**: (Terekeme Ağzı).

pic ~ piç (< *Far. pīç*) Cinsine göre fazla gelişmeyip ufak kalan sığırlara verilen isimdir. Çoğunlukla yerli kırmızı sığır ırkının yaşlılarına göre fazla gelişmemiş olanları için kullanılır. (İl Geneli).

picine - [picik] (< piç < *Far. piç*) Bir yaş erken doğum yapan sığırlara verilen isimdir. (İl Geneli). **[picik]**: (Türkmen Ağzı).

pin (< *Erm. pin*) İçine kümes hayvanlarının kapatıldığı küçük ve alçak yapılara verilen isimdir. Yayla türü yerlerde geçici kullanmak için kapı önünde iğreti şekilde yapılır. (İl Geneli).

popore (< ?) → **kokor** (Posof Yerlileri Ağzı, Yalnızçam *Ardahan).

pöçük / pörçük - [pöçüh] (< *Erm. poçük*) Tırpanın sap takılan bölümüne verilen isimdir. (İl Geneli). **[pöçüh]**: (Terekeme Ağzı).

pörnek - [pörneyh] (< ?) Aynı yerleşim birimi içinde komşular arasında oluşturulan koyun sürülerinden her birine verilen isimdir. (İl Geneli). **[pörneyh]**: (Terekeme Ağzı).

puç puç / puçi puçi - [biçi biçi] Buzağuları çağırırken ya da ürküterek götürürken çıkarılan seslenme ünlemidir. (İl Geneli). **[biçi biçi]** : (Terekeme Ağzı).

pumpule (< *Gürc. bunbuli*) → **mumola** (Senemoğlu *Göle).

püş (< ?) → fişgi (Terekeme Ağzı).

reşme (< ?) → **diblik** (Türkmen Ağzı).

saburta (< ?) → **pingalluh** (Terekeme Ağzı).

sadır (< ?) Koyunların kuyruk altlarındaki dışkı topaklarına verilen isimdir. (Terekeme Ağzı).

sahavül - [sakgavul, sakayil, sukayıl] ~ **sakavül** (< *Erm. sahave*) Çalı türü bitkilerden yapılarak ahır süpürmede kullanılan süpürgeye verilen isimdir. (Türkmen Ağzı). [sakgavul]: (Terekeme Ağzı). [sakayil]: (Senemoğlu *Göle). [sukayıl]: (Hoç. Hasköy *Ardahan).

salgı / salği ~ **sağı** Dibek taşına doldurulan buğdayı dövmede kullanılan geniş başlı ağaç tokmağa verilen isimdir. (İl Geneli).

sanahsal / sanaskal - [salaskan] (< *Gürc. sanarskali*) Ahırda hayvanların dışkılarının doldurulduğu kanala verilen isimdir. Ahırın orta zeminine dar ve uzun kanal şeklinde yapılıdır. (İl Geneli). [salahsan]: (Türkmen Ağzı).

sarat (< *Ar. sarrad*) → **şedire** (Türkmen Ağzı).

savuhluh - [soyuhluh] ~ **soğukluk** Taştan yapılan eski tip evlerde yağ peynir türü yiyeceklerin konulduğu kiler olarak kullanılan bina içindeki soğuk yerlere verilen isimdir. (İl Geneli). [soyuhluh]: (Terekeme Ağzı).

sehem (< ?) Kişi başına düşen otu biçilecek alana verilen isimdir. Yerleşim birimleri ot biçmek için koruma altına aldıkları alanları kurdukları gruplarla eşit şekilde pay ederek biçerler. (İl Geneli).

seklem - [sehlem] Çuvalın yaklaşık yarıya kadar doldurulmuş biçimlerine verilen isimdir. [sehlem]: (Terekeme Ağzı).

seyis (< ?) Sürünün önünde giden lider keçiye verilen isimdir. Çoğunlukla yaşı geçkin boynuzları kıvrımlı ve dik olan erkek keçiler için söylenir. (İl Geneli).

sile Kabın ağzına kadar tahılla doldurulmuş biçimine verilen isimdir. (İl Geneli).

sohu (< ?) → **dibek** (Türkmen Ağzı).

sur (< *Ar. sūr*) Hayvanların süt torbasına verilen isimdir. (İl Geneli).

şaltah - [şelte] ~ **şaltak** (< ?) Kuyruğu iri ve sarkık olan koç ve koyunlara verilen isimdir. (İl Geneli).

şana (< ?) → **yaba** (Meryem *Çıldır).

şedire - [şadara, şadre] (< ?) Harman altı süprüntüsünü elemeye kullanılan geniş gözlü eleğe verilen isimdir. Kalbura göre daha geniş gözlüdür. (İl Geneli). [şadara]: (Türkmen Ağzı). [şadre]: (Senemoğlu *Göle).

şeşe (< ?) (TDK D.S., s. 3763b) Ay boynuzlu öküz. (Çıldır).

şişek - [**şişeh**] İki yaşındaki dişi kuzuların fiziki olarak yaz ve sonbahar arasındaki durumlarını ifade etmede kullanılan isimdir. [**şişeh**]: (Terekeme Ağzı).

tapan Öküzlerin çektiği saman yığma aracına verilen isimdir. (İl Geneli).

tapul (< ?) → **köç** (Terekeme Ağzı).

taya (< ?) → **otluh** (Terekeme Ağzı).

tec (< ?) Harmandan sonra biriktirilen tahıl yığımına verilen isimdir. (İl Geneli).

tepür (< ?) İçinde tahıl seçilen tepsi biçimindeki tahta kaba verilen isimdir. Harmandan sonra tahılın içine karışmış yabancı nesnelere silkeleyerek seçmek için kullanılır. (İl Geneli).

teten (< ?) Kırlardan toplanan tezeğe verilen isimdir. Büyükbaş hayvanların yaz aylarında merada otlarken dışkıladıkları dışkıları kuruyarak tezek haline gelir. (İl Geneli).

tez- ~ **tez-** Sığır türü hayvanların sinek ısırması veya ürkmesi nedeniyle kuyruk dikerek rastgele koşması halini ifade etmede kullanılan eylemdir. (İl Geneli).

tezek Hayvanların dışkısından yapılan yakacağa verilen isimdir. (İl Geneli).

tığ (< *Far. tig*) Tahılı seçilmemiş samana verilen isimdir. Dövenle yapılan samanlar için kullanılır. (İl Geneli).

tınaz (< *Yun. tinos*) Harmandan sonra biriktirilen saman yığımına verilen isimdir. (İl Geneli).

tırhiç (< ?) → **çığ** (Türkmen Ağzı).

tırpan (< *Yun. drepani*) Ot biçmede kullanılan uzun saplı ve geniş ağızlı ot biçme aletine verilen isimdir. (İl Geneli).

tohli - [**tohlu**] ~ **tuklu** İki yaşına girmiş kuzulara verilen isimdir. (İl Geneli).

tokluman Henüz kuzu dönemini tamamlamadan doğum yapan kuzuya verilen isimdir. (Türkmen Ağzı).

torhola (< *Gürc. torhola*) Kabuğu oluşmamış yumurtaya verilen isimdir. (İl Geneli).

tosun İki ve üç yaşındaki erkek sığırlara verilen isimdir. (İl Geneli).

tuluh ~ **tuluk** İçine peynir tepilen koyun ve keçi derisine verilen isimdir. (İl Geneli).

tumar ~ tımar (< *Far. timūr*) Hayvanların beden tüyleriyle ilgili yapılan temizliğe verilen isimdir. (İl Geneli).

urcan - [urzan]: (< ?) Doğurganlığı olmayan sığıra verilen isimdir. (İl Geneli). **[urzan]:** (Türkmen Ağzı).

yaba - [yava] Saman aktarmada kullanılan çok dişli el aletine verilen isimdir. (İl Geneli). **[yava]:** (Terekeme Ağzı).

yapma Hayvan dışkısından elle yapılan tezeğe verilen isimdir. Bu tür tezekler taze dışkı topak yapılarak düz zemin üzerinde ezilerek yapılır. (İl Geneli).

yarma Buğdaydan yapılan pilavlık bulgura verilen isimdir. (İl Geneli).

yaşar → damdan çıkma (Türkmen Ağzı).

yazgezme Kısır kalıp yaz aylarını sağılmadan otlayarak geçiren sığırlara verilen isimdir. (İl Geneli).

yığın Tarladaki büyük ot ve sap birikintisine verilen isimdir. (İl Geneli).

yırğat - [ırğat] ~ ırgat (< *Yun. ergátēs*) Hasat ve harman işlerinde çalıştırılan işçilere verilen isimdir. (İl Geneli). **[ırğat]:** (Terekeme Ağzı).

yoz Yaz aylarını merada otlayarak geçiren hayvanlara verilen isimdir. Bu tür hayvanlar genellikle genç ve süt sağılmayan hayvanlardan oluşur. (İl Geneli).

zebun (< *Far. zabūn*) Sağımı yapılmadan yaz aylarını otlayarak geçiren zayıf ve cılız hayvanlardan oluşturulan sürüye verilen isimdir. (Posof Yerlileri Ağzı).

zoğ (< *Gürc. zoli*) Tırpanın biçerken otları sıra halinde biriktirmesine verilen isimdir. (İl Geneli).

Sonuç

Dil toplumsal yaşamın günlük işleyişinde kullanım alanı buldukça hayata tutunur. Eğer kullanım alanı yoksa o da karşılığını bulduğu unsurla birlikte yok olur. Ardahan'ın geçmişten bugüne değin özellikle tarım ve hayvancılık üzerine oluşturduğu kültür dokusu da bu akıbeti yaşamaktadır. Tarım ve hayvancılık üzerine kurulan eski yaşama dair dil birikimleri çağın gereklerine göre şekillenen yeni yaşam tarzı içinde işlevsiz kaldığından günden güne hafızalardan silinip yok olmaya yüz tutmuştur. Bu kültürel birikime sahip son kuşaklar günden güne hayatlarını kaybetmekte, bu bağlamdaki tüm birikimlerini de kendileriyle birlikte toprağa götürmektedirler. Konuyla ilgili ön çalışmamızda yerleşim birimlerinde bu tükenişi bizzat yaşama fırsatı bulduk. Günümüzde kullanım alanı kalmamış konuyla ilgili unsurları ve onlara ait kelimeleri genç kuşakların doğru - dürüst bilmediği, o kültürel yaşamı bizzat

yaşamış yaşlı kesimin de aynı yerleşim biriminde yaşamalarına rağmen uzun yıllar kullanmadıkları için isimlendirme konusunda birbirleriyle çelişkiler yaşadıklarını ya da hatırlamada zorlandıklarını gördük. Bu ön tespitlerimiz, gerekli çalışmaların yapılması için bu alandaki dil birikimlerinin bir an önce kayıt altına alınması gerektiği fikrimizi pekiştirdi. Köy ve kasabalarda yaşayan nüfusu dolaşarak yaptığımız araştırmalarda Ardahan'ın tarım ve hayvancılık faaliyetlerine dair kullanım alanı kalmayan sözcükleri ile kullanım alanı daralan ve bundan dolayı il nüfusunun sadece belli bir kesiminde varlığını sürdüren sözcükleri derledik. Kullanım alanı kalmayan 96 sözcük, kullanım alanı daralan 229 sözcük, toplamda 325 sözcük tespit ettik. Bu sözcüklerin yöreye etki eden dış etkenlerinin görülmesi maksadıyla kaynakçada gösterilen sözlüklerden etimolojik incelemelerini yaptık. Buna göre Arapça 10, Ermenice 24, Farsça 17, Fransızca 1, Gürcüce 35, Rusça 6, Sırpça 1, Türkçe 98, Yunanca 4 adet sözcük belirledik. 129 sözcüğe ise incelediğimiz kaynaklarda yer verilmediğini tespit ettik. Ayrıca yörede kullanılmakta olan bu sözcüklerin Türk Dil Kurumunun Derleme Sözlüğünde de taramasını yaptık. “*alo, ambar / anbar, balabula / balav, beçe, burmaca, büyükyaman, caguşga, cal, çalaheş, çere, cısgar / gışgar, cil, cilim, cimbo, cisah, culga / culug, çamasakrave, datva, deşter, dırap, dıb bonduruğu, dilo, dişle / dişleg, doğan, dola, dolama, dorbuz, döven, döner, dulga, duşa, faraş, ferç, fişgi, fiştirih atmak, furğun, gani, gıbir, gıjj, gırdan, gışgar, godik / gocik, goş, goşa, goşdor / goşgol, gögüş / göyüş, gudmer, gudnamak, gurgul / gurgi, kablice, kalpah, karakayış, kelle peynir, harbul / hervil, hepel, here, herzal / hurzal, hırrr, horavel / horel, irmik, kizit, koblo, kokor, kolik, kulan, küze, lola, mimih, mijo, modgam / modgem / modyem, morbet/morvet, mozik / mozih, mumola / mimola, /muşna, nagot, nahır, nalev / nalo / naloy, naşal, nigor, nuşna, öğür alan, perso, popore, pulluh, püş, saburta, sagora, saha /şaha, savuhluh / soyuhluh, sehem, şolda, sur, şugul / şuğul, tağallah, tepür, tikme, tişti, teten, torhola, urcan / urzan, ülek, varansoy / maransof, yazgezme, yiğın, zebun. ziglik” türü sözcüklere TDK Derleme Sözlüğünde yer verilmediğini, bu sözcüklerin dışında kalanlarına ise yer verildiğini belirledik. Makale tüm bu tespit ve verilerden de görüleceği gibi unutulup yok olma tehlikesi içinde yer alan ilin kültürel bakımdan önemli bir toplumsal birikimini bünyesinde toplamakta, hem de konuyla ilgili araştırma ve inceleme yapmak isteyen bilim insanlarına ışık tutmaktadır*

KAYNAKÇA

- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlüğü*. Cilt. 1-2-3, 4. Baskı. İstanbul.
- Bala, M. (1967). *İslam Ansiklopedisi*, Cilt: 4- 6. İstanbul.
- Devellioğlu, F. (1997). *Osmanlıca - Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Ankara.
- Erdoğan, K. ve Demir, T. (2011). Kars ve Ardahan Türkmenlerinin dünü ve bugünü. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 58.
- Ercilasun, A. B. (2002). *Kars İli Ağzları - Ses Bilgisi-*, Ankara.
- Ercilasun, A. B. (1992). *Kars İli Ağzları Ses Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumları Yayınları.
- Eren, H. (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara.
- Gülensoy, T. (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlerin Köken Bilgisi Sözlüğü*. Cilt: 1 - 2. Ankara.
- Kartlis Tskhovreba. (2014, 201-210). Tbilisi.
- Kırzıoğlu, F. (1953). *Kars Tarihi*, Cilt: I. İstanbul.
- Kırzıoğlu, F. (1998). *Osmanlıların Kafkasya Elleri Fethi*. Ankara.
- Kırzıoğlu, F. (2011). *Ahıska - Ardahan - Artvin ve Oltu'da Hıristiyan Atabekler Hükümeti*. Bizim Ahıska Dergisi. 10.
- Konukçu, E. (1999). *Ardahan Tarihi*, Ankara: T.C. Ardahan Valiliği Kültür Yayınları.
- Korkmaz, R. (2015). *Çıldır Folklor ve Etnografyası*. İstanbul: Karadeniz Dergi Yayınları
- Nişanyan, S. (2012). *Sözlerin Soyağacı - Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. 6. Baskı.
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş 2*. Ankara.
- Özkan, İ. (1997). Karapapak - Terekeme Türkleri ve Âşık Şenlik'in Şiirlerinde Destanî Motifler. *T.C. Kültür Bakanlığı Hagem - Kars Kalkınma Vakfı, Aşık Şenlik Sempozyumu*.
- Strabon. (2000) *.Antik Anadolu Coğrafyası 12 -13-14*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları Antik Kaynaklar Dizisi1. İstanbul.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Büyük Türkçe Sözlük*.

Türk Dil Kurumu. (1975). *Türkiye 'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. Ankara.

Türk Dil Kurumu. (1972). *Türkiye 'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*, Cilt:12. Ankara.

Kartuli Enis Ganmartebeti Leksikoni (Erttomeuli). (1986). *Gürcüce - Gürcüce Sözlük* (Tek Cilt). Tiflis.

TRT, (2013). *Damal'ın Bebekleri Belgeseli*. Ankara.

Tietze, A. (2002). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. I. Cilt: A-E. İstanbul.

Tietze, A. (2009). *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı*. II. Cilt: F-J. İstanbul.

TABLO

İlçe Adı	Yerleşim Yeri Adı	Kaynak Kişiler	Cinsiyeti	Doğum Tarihi / Yaşı
Ardahan	Ağzıpek	Ersoy AKDENİZ	E	1961
	Ağzıpek	Mehmet YILMAZ	E	1959
	Ağzıpek	Şaizer DEMİR	K	82 Yaş
	Akyaka	Mülazim Hazır	E	1956
	Akyaka	Seyfet ÇELİK	E	1954
	Alagöz	Bedirhan GÖKÇE	E	1966
	Altaş	Mehrali OCAK	E	1944
	Atatürk Mah.	Fahrettin AVCİ	E	1963
	Atatürk Mah.	İsmet AVCİ	E	1960
	Çağlayık	Remzi ŞİT	E	77 Yaş
	Çağlayık	Şerafettin YILMAZ	E	1944
	Çağlayık	Şura YILDIRIM	E	75 Yaş
	Çamlıçatak	Alisultan TEMEL	E	1338
	Çamlıçatak	Asim ÖZERE	E	1945
	Çamlıçatak	Fazli FIRINCI	E	1950
	Çateldere	Aydemir BİLGİN	E	1955
	Çateldere	İsmail GÜMÜŞ	E	1933
	Çateldere	Taliha KOTAN	K	1948
	Çatalköprü	Engin YILMAZ	E	1963
	Gürçayır	Mehmet HACIGÜL	E	1948
	Halilefendi Mah.	Ahmet KAYATÜRK	E	80 Yaş
	Halilefendi Mah.	Fatma KARADENİZ	K	80Yaş
	Halilefendi Mah.	Hacer EKMEKÇİ	K	80Yaş
	Halilefendi Mah.	Hidayet KARTAL	K	1953
	Halilefendi Mah.	Nuri AŞÇI	E	78 Yaş
	Halilefendi Mah.	Solmaz BALTACI	K	1955
	Halilefendi Mah.	Yasin US	E	76 Yaş
	Hoç. Hasköy	Asgar YILMAZ	E	1951
	Hoç. Hasköy	Kıyasettin AVŞAR	E	75 Yaş
	Hoç. Hasköy	İsmail KARTAL	E	1944
	Hoç. Hasköy	Mehmet YAZICI	E	1944
	Hoç. Hasköy	Mehmet YILMAZ	E	1937
	Kaptanpaşa Mah.	Zeki NALBANT	E	1949
	Kuşuçmaz	Nurettin ALTUN	E	1952
	Ölçek	Rasim DEMİRCİ	E	1931
	Sulakyurt	Ali İLKAR	E	85 Yaş
	Sulakyurt	Seyfettin GÜNGÖR	E	85 Yaş
	Sulakyurt	Hanife KARTAL	E	80 Yaş
	Sulakyurt	Vesile MARANCI	K	80 Yaş
	Sugöze	Kemal DEMİR	E	1944
Sugöze	Yeter BAYRAKÇI	K	1938	
Tazeköy	Güzel ŞİT	K	1339	
Tazeköy	Hüseyin AVŞAR	E	1940	

Ardahan	Tazeköy	Selfinaz AVŞAR	K	1942
	Tepeler	Bahattin ŞENTÜRK	E	1953
	Tepeler	Nizamettin ÖZCAN	E	1947
	Tepeler	Şemsettin BAKIRCI	E	1940
	Y. Hasköy	Bilgin ÜNAL	E	1952
	Y. Hasköy	Yaşar ÇETİN	E	1961
Çıldır	Akdarı	Ahmet KARABUĞA	E	1954
	Akdarı	Nuray KÖTEK	E	1954
	Akçil	Ali KIZILTAŞ	E	1947
	Akçil	Paşa TEKİN	E	1938
	Akçil	Yonus YAĞŞI	E	1940
	Akkiraz	Ergül AKÇAY	E	1970
	Aşağı Cambaz	Nihat DURDAĞI	E	1961
	Aşık Şenlik	Ayten YÜCEL	K	1942
	Aşık Şenlik	Dinar KARABAĞ	K	1955
	Aşık Şenlik	Enser KARAHAN	E	1941
	Aşık Şenlik	Fahri GÜRBÜZ	E	1944
	Aşık Şenlik	İrfan AYDIN	E	1956
	Aşık Şenlik	Melek KARABAĞ	K	1946
	Aşık Şenlik	Öztürk KARABAĞ	E	1945
	Aşık Şenlik	Sebahat ÇOBAN	K	1932
	Baltalı	Ahmet AKÇAY	E	1957
	Baltalı	Fiyat AKSU	K	1938
	Baltalı	Kemal ÖZTÜRK	E	1954
	Baltalı	Saffet AKSU	E	1962
	Baltalı	Şakir KAYA	E	85 Yaş
	E. Beyrehatun	Enver YILDIZ	E	1945
	E. Beyrehatun	İsmet YILDIZ	E	1969
	E. Beyrehatun	Halis YILDIZ	E	1945
	E. Beyrehatun	Selver YILDIZ	E	1950
	Eşmepınar	Fevzi AYDEMİR	E	1948
	Eşmepınar	İsrafil UZUNKAYA	E	1957
	Dedekorkut Mah.	İnal YILMAZ	E	1951
	Dedekorkut Mah.	Muhlis COŞUN	E	1936
	Dedekorkut Mah.	Nuri TAŞKURT	E	1934
	Gölbelen	Fikret TİNTAŞ	E	1955
	Gölbelen	Veli BEŞTAŞ	E	1949
	Güvenocak	İsa KARAGÖZ	E	1954
	Kayabeyi	Muhit KORKMAZ	E	1954
	Kayabeyi	Rasim TEKİRDAŞ	E	1952
	Kotanlı	Süleymen TİKTAL	E	1960
	Kurtkale	Asim AKÇAY	E	1948
	Kurtkale	Göksel BİNGÖL	K	1952
	Kurtkale	Hafız BİNGÖL	E	1952
	Kurtkale	Libas IŞIK	K	1946
	Kurtkale	Sebiha ADA	K	1950
	Saymal	Ali Murat AKBIYIK	E	1946

Çıldır	Saymal	Fahrettin ASLANTEPE	E	1947
	Sazlısu	Salman ARSLANTEPE	E	1945
	Sazlısu	Veysel ARSLANTEPE	E	1950
	Taşdeğirmen	Ergin TİKMETAŞ	E	1966
	Semiha Şakir	Mikayıl YILDIZ	E	1933
	Semiha Şakir	Seyfettin GÜNAL	E	1946
	Meryem	Celal KARATAŞ-	E	1955
	Meryem	İsmet YILMAZ	E	1936
	Meryam	Mecit DEMİRCİ	E	1938
	Meryem	Peri YILMAZ	K	1936
	Sabaholdu	Ayvaz SARAÇ	E	1967
	Sabaholdu	Güllü ŞİMŞEK	K	1338
	Sabaholdu	Mine DURAL	K	1933
	Sabaholdu	Rasim ŞİMŞEK	E	1955
	Yıldırımtepe Mah.	Binali AKTEMUR	E	1950
	Yıldırımtepe Mah.	Gül AKTEMUR	K	1951
	Yıldırımtepe Mah.	Niyazi AKTEMUR	E	1939
	Yıldırımtepe Mah.	Urbiye AKTEMUR	K	1955
	Y. Beyrehatun	Binnet BALKAN	E	1955
	Y. Beyrehatun	Cemil ÖZHALL	E	1941
	Y. Beyrehatun	Rahim YILDIZ	E	1940
Y. Beyrehatun	Mansur CEYLAN	E	1946	
Y. Canbaz	Yalçın GÖKÇE	E	1958	
Y. Canbaz	Kasım PEHLİVAN	E	1954	
Damal	Burmadere	Kemal CANER	E	1944
	Burmadere	Merdali ERENDERE	E	1956
	Burmadere	Mehmet GUDA	E	1959
	Burmadere	Yeter ERENŞOY	K	1940
	Burmadere	Yosma KISHAN	K	60 Yaş
	Çaybaşı Mahallesi	Kemal DAMAT	E	1960
	Dereköy	Aşık Cafer AVALIR	E	1957
	Eskikılıç	Binali GÖKTEKİN	E	1665
	Eskikılıç	İsmet ADIGÜZEL	E	1955
	Konuksever Mah.	Kemal ÇAYDAR	E	1943
	Konuksever Mah.	Kemal KANSU	E	1950
	Konuksever Mah.	Kerma ÇAĞLA	E	1932
	Konuksever Mah.	Merdali ÇALHAN	E	1969
	Konuksever Mah.	Salman BEYKE	E	1945
	M. Kemal Mah.	Aşır US	E	1950
	M. Kemal Mah .	Güllüzar DERDİYOK	K	1933
	M. Kemal Mah .	Mehmet AKTAN	E	1940
	M. Kemal Mah.	İsmail KALKAN	E	1956
	Serhat Mah.	Erol ÖZER	E	1950
	Serhat Mah.	Fadime GÖKGİYAZ	K	1944
	Serhat Mah.	Nurgül HAKAN	K	1979
Serhat Mah.	Öztürk HAKAN	E	1977	

Göle	Balçeşme	Hanifi ÇELENK	E	1956
	Balçeşme	Musa ÇELENK	E	1948
	Balçeşme	Resul ÇELENK	E	1952
	Büyük Altınbulak	Cevdet AYDIN	E	1971
	Çakırüzüm	İlyas KESKİN	E	1965
	Çalidere	Nevzat TEKGÜL	E	1954
	Çalidere	Ömer SARAÇOĞLU	E	1961
	Çardaklı	Mikayil İSLAMOĞLU	E	1955
	Çayırbaşı	Çetin GÜNEŞ	E	1966
	Çobanköy	Bahri YILDIZ	E	1960
	Çullu	İskender KAMBUR	E	1945
	Dedekılıç	Ercan GÜRER	E	1970
	Dedeşen	Osman YILDIZ	E	1968
	Dengeli	Cemal GÜLTEKİN	E	1942
	Dengeli	Murat SUCİ	E	1948
	Dereyolu	Aydın IŞIK	E	1950
	Durucasu	Dursun IŞIK	E	1956
	Eski Demirkapı	Fahrettin ALTUN	E	1932
	Fevzi Çakmak Mah.	Mehmet ÇARKÇI	E	1942
	Fevzi Çakmak Mah.	Nazım YIDIRIM	E	1932
	Fevzi Çakmak Mah.	Remzi KÜPELİ	E	1940
	Filizli	İsmet AKYILDIRIM	E	1942
	Filizli	Zeki ÖZTÜRK	E	1942
	Gedik	Mustafa KOÇ	E	1952
	Gülistan	Battal GÜL	E	1953
	Karatay	Ömer ALTUN	E	1945
	Karlıyazı	Burhan DEMİRKUŞ	E	1956
	Karlıyazı	Fevzi YILDIRIM	E	1938
	Kazım Karbekir Mah.	Mahmut MURTATOĞLU	E	1932
	Koyunli	Allahverdi AYDEMİR	E	1972
	Koyunli	Şentürk KAT	E	1966
	Kubilay Mah.	Hayrettin ŞENTÜRK	E	1938
	Kubilay Mah.	Hüseyin GÜLTEKİN	E	1936
	Kubilay Mah.	Hüseyin YILDIZ	E	1940
	Kubilay Mah.	Muhlis İLHAN	E	1942
	Kubilay Mah.	Sehernaz GÜLTEKİN	K	1943
	Kubilay Mah.	Reyis GÖKÇE	E	1942
	Kubilay Mah.	Yusuf GÜLTEKİN	E	1944
	Kubilay Mah.	Zeki ŞEKER	E	1933
	Küçük Altınbulak	Ali ÇAVDAR	E	1950
	Mollahasan	Kerem FINDIKÇI	E	1950
	Selimbey Mah.	Abdullah AYDIN	E	1945
	Selimbey Mah.	Billor DELİBALTA	K	1946
	Selimbey Mah.	Rabia BULAK	K	1948
	Selimbey Mah.	Yusuf TEMUR	E	1936
	Senemoğlu	Kıyaseddin CAMBAZ	E	1957
	Senemoğlu	Naciye CAMBAZ	K	1958

Göle	Senemoğlu	Şevket YENİ	E	1950
	Senemoğlu	Şinasi KAYA	E	1954
	Tellioğlu	Binali YILMAZ	E	1940
	Yağmuroğlu	Yaşar YILDIRIM	E	1963
	Yanatlı	Kamil İPEK	E	1936
	Yanatlı	M. Nuri DÜZ	E	1968
	Yavuzlar	Fezayir YILDIRIM	E	1944
Hanak	Alaçam	Necati ÜNALLEYLİOĞLU	E	1936
	Alaçam	Nihat KARATAŞ	E	1949
	Aşağı Aydere	İsmail BEŞLİ	E	1950
	Aşağı Aydere	Turgay CEBECİ	E	1963
	Atalar Mah.	Atilla AYIK	E	1954
	Atalar Mah.	Bağdagül METE	K	1944
	Atalar Mah.	Binali ATAŞ	E	1955
	Atalar Mah.	Cemil ÇİFTÇİ	E	60 Yaş
	Atalar Mah.	Efrail METE	E	1936
	Atalar Mah.	Fuat DEMİRCİ	E	1956
	Atalar Mah.	Fuat METE	E	1939
	Atalar Mah.	İsminaz ÇELİK	K	1938
	Atalar Mah.	Gülzade POLAT	K	1940
	Binbaşak	Ali ODABAŞ	E	65 Yaş
	Binbaşak	İfaze ODABAŞ	K	1918
	Binbaşak	Mustafa ODABAŞ	E	60 Yaş
	Binbaşak	Selahattin TOPÇU	E	1941
	Binbaşak	Yakup KARADENİZ	E	73 Yaş
	Börk	Mehmet ÖZDEMİR	E	1953
	Çayağzı	Binali KİLİT	E	1941
	Çayağzı	Enver AKTAŞ	E	1944
	Çayağzı	Mehmet Ali YURTLU	E	1929
	Çayağzı	Mertali KÖMÜRCÜ	E	1946
	Çayağzı	Sürmeli YURTLU	E	1944
	Dilekdere	İbrahim AKPINAR	E	1957
	Dilekdere	Yılmaz GÖKYILDIZ	E	1952
	Karakale	Binali TURAN	E	1947
	Koyunpınar	Arslan ŞENGÜL	E	1956
	Koyunpınar	Dursun ŞENTÜRK	E	1954
	Koyunpınar	Hüseyin YILMAZ	E	1944
	Koyunpınar	Latif TAŞKIRAN	E	1941
	Koyunpınar	Muzaffer KOÇ	E	1951
	Ortakent Mah.	Fehminaz DEMİRCİ	K	1942
	Ortakent Mah.	Vezir DEMİRCİ	E	1940
	Selamverdi Mah.	Atife AKSAKAL	K	1937
	Selamverdi Mah.	Fadil KOÇAK	E	1940
Selamverdi Mah.	Fatma AYDIN	K	1949	
Selamverdi Mah.	Fehminaz AYTAN	K	1942	
Selamverdi Mah.	Gögüş ÇAKICI	K	1940	
Selamverdi Mah.	Hatice POLAT	K	1933	

Hanak	Selamverdi Mah.	İbrahim KOÇAK	E	82 Yaş
	Selamverdi Mah.	Kemal POLAT	E	1938
	Selamverdi Mah.	Kamera KURUKAYA	K	60 Yaş
	Selamverdi Mah.	Nazhanım AKSAKAL	K	1928
	Selamverdi Mah.	Paşa DURSUN	E	1954
	Selamverdi Mah.	Rasim POLAT	E	1937
	Selamverdi Mah.	Recep KURUKAYA	E	1928
	Selamverdi Mah.	Sabahat KOÇAK	K	73 Yaş
	Selamverdi Mah.	Sedrettin HANÇER	E	1954
	Selamverdi Mah.	Songül DURSUN	K	1955
	Selamverdi Mah.	Yaşa HANÇER	K	1961
	Selamverdi Mah.	Zennure TOPÇU	K	1954
	Sevimli	Abbas AKBULUT	E	1942
	Sevimli	Ekrem KEÇECİ	E	1955
	Sevimli	Erol BALCI	E	72 Yaş
	Sevimli	Sürmeli KAYA	E	1955
	Sazlıçayır	Bahar YILDIRIM	K	1944
	Sazlıçayır	Çiçek ÖLMEZ	K	1945
	Sazlıçayır	İsmail ÖLMEZ	E	1953
	Sazlıçayır	Selvinaz DEMİR	E	1944
	Sazlıçayır	Latif YILDIRIM	E	1946
	Sazlıçayır	Zeynep ÖLMEZ	K	1945
	Y. Aydere	Hükümdar AYDEMİR	E	1947
	Y. Aydere	Ormanşah KILIÇ	E	1949
	Yünbüken	Selim AYYILDIZ	E	1934
Yünbüken	Totoş AYYILDIZ	E	1940	
Alköy	Ali İhsan COŞKUN	E	1953	
Posof	Alköy	Aydemir YILDIZ	E	1940
	Alköy	Bilor ÖNAL	K	75 Yaş
	Alköy	Ekrem ÖNAL	E	84 Yaş
	Alköy	Fazlı COŞKUN	E	81 Yaş
	Alköy	Goncagül COŞKUN	K	1955
	Aşıkzülali	Adnan ULUDAĞ	E	1952
	Aşıkzülali	Cevdet AĞYAR	E	1950
	Aşıkzülali	Hafiye AĞYAR	K	1933
	Aşıkzülali	Heşim ŞANAL	E	1950
	Aşıkzülali	Mahmut ELGÜN	E	1957
	Aşıkzülali	Nafiye ERGÜN	K	1940
	Aşıkzülali	Nizamettin EROL	E	1940
	Aşıkzülali	Nurettin ŞANAL	E	1943
	Atatürk Mah.	Hükümdar RİCALOĞLU	E	1940
	Atatürk Mah.	Narhanım RİCALOĞLU	K	1939
	Binbaşı Emin Bey	Tevhit KOÇAR	E	1953
	Binbaşı Emin Bey	Summani TEÇİN	E	1948
	Çakırkoç	Aydemir GÜNGÖE	E	1964
	Çakırkoç	Birsen GÜNGÖR	K	1977
	Çakırkoç	Saniye ÇİFTÇİ	K	1964

Posof	Çakırkoç	Şerafettin ÖNER	E	1931
	Çambeli	Efsel PEHLİVAN	E	1938
	Demirdöven	Hikmet ARİFATAMAN	E	1945
	Günbatan	Hilmi ÇANKAYA	E	1929
	Günbatan	Mehmet ERTEN	E	1933
	Günlüce	Fariz DEMİREL	E	1926
	Gönülaçan	Bedir BAŞÇI	E	1937
	Gürarmut	Enver KARATAŞ	E	1934
	Kaleönü	Emir ÇİFTÇİ	E	1932
	Kırköy	Hafız DEMİREL	E	1936
	Kolköy	Hoşnas AYDIN	K	1338
	Kolköy	Kemal TOHUMCU	E	1941
	Kolköy	Kirman KAHVECİ	E	1931
	Kolköy	Halim AYDIN	E	1932
	Kolköy	Muhlis ÖZEL	E	1934
	Kolköy	Yaşar MERT	E	1939
	Kopuzlu	Kaya ÇINAR	E	1947
	Merkez Mah.	Hilmi GÜNDOĞDU	E	1956
	Merkez Mah.	Köşeli ELGÜN	E	1949
	Merkez Mah.	Mustafa ŞİMŞEK	E	1941
	Merkez Mah.	Özdemir KAYABAŞI	E	1941
	Merkez Mah.	Tevittin ÖZKAN	E	1949
	Özbaşı	Günay ERDEM	E	1956
	Taşkıran	Fadli ÖZTÜRK	E	1935
	Türkgözü	Çiçek PALUT	K	1946
	Türkgözü	Ezel KAYA	K	1958
	Türkgözü	İbrahim ÇELİK	E	1951
	Türkgözü	Server YAVUZ	E	1958
	Uluçam	Merdali AYDEMİR	E	1933
	Yeniköy	Ekrem GÜNDÜZ	E	1956
	Yeniköy	Cengiz YAZICI	E	70 Yaş
	Yeniköy	Gülahmet CANBAY	E	75 Yaş
	Yeniköy	Kemal YAZICI	E	1973
	Yeni Rabat Mah.	Mustafa ERDEM	E	1929
	Yeni Rabat Mah.	Nevzat ERENGİL	E	1946
	Yeni Rabat Mah.	Zeki ERTÜRK	E	1945
Yukarı Mah.	Cihangir BOZYİĞİT	E	1937	

Kısaltmalar

Ar.	Arapça
Bk.	Bakınız
c.	Cilt
Erm.	Ermenice
Far.	Farsça
Gürc.	Gürcüce
Hoç.	Hocvan
s.	Sayfa
sa.	Sayı
Rus.	Rusça
TDK D.S.	Türk Dil Kurumu Derleme Sözlüğü
Yun.	Yunanca

İşaretler

- < Kelimenin etimolojik bağlantısını gösterir.
- > Sesler arasındaki değişimi gösterir
- [] Sözcüğün farklı etnik topluluklardaki ağız özelliğiyle kullanımını gösterir.
- []: Sözcüğün ait olduğu etnik kesimi sembol eden yerleşim birimini gösterir.
- Sözcüğün anlamının verildiği anlamdaşı olan sözcüğe gönderme yapar.
- (< ?) Menşei tespit edilemeyen sözcüğü gösterir.
- ~ Yöresel ağızla telaffuz edilen sözcüğün Türkiye Türkçesindeki resmi dilde yer alan yazılış biçimini gösterir.
- Madde başı yapılan sözcükle karşısına yazılan köşeli parantez içindeki farklı kesimlere ait sözcüğü ayırır.
- * Sözcüğün ait olduğu köyün bağlı olduğu ilçeyi gösterir.
- / Sözcüğün aynı kesimde farklı kullanımlarını gösterir.